

หนังสือแบบสอนอ่านเรื่อง นกกระสา

สำหรับ แบบ เรียนเร็ว

เล่ม ๑

พิมพ์ครั้งที่ ๒

ราคาเล่มละ ๓๒ สต.

กรม ศึกษาธิการ

พิมพ์ที่

โรงพิมพ์สรรพหนังสือ กิจ

ถนนเจริญกรุง

วัดนิเวศน์ธรรมรังษี ศก ๑๑๖

บ
๓๗๒.๔
ค.

17. 8. 8

หนังสือ ต่อนานเรื่อง นกกระเจอก

สำหรับ แบบ เรียนเร็ว

เล่ม ๑

พิมพ์ครั้งที่ ๒

ราชบัณฑิตยสถาน

กรม ศึกษาธิการ

พิมพ์ที่

โรงพิมพ์สรรพอนงค์ กิจ

ถนนเจริญกรุง

วัดนักกลิ้งนทร์ ศก ๑๓๗

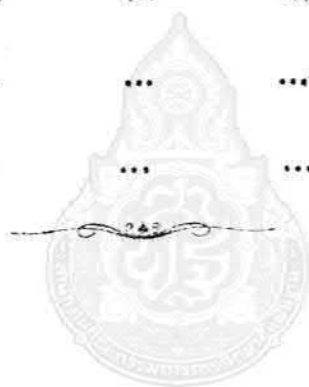
00657๓.2

๔ ๐๔๖ บัญชีเรื่อง

นก กระเจือก	...	...	...	หน้า	๓
นก แก้ว	...	...	...	๖๖	๓
นก เค้า แมว	...	...	...	๖๖	๖๐
กา	...	...	...	๖๖	๘
ไก่	...	...	...	๖๖	๑๒
เป็ด	...	...	...	๖๖	๑๕
หนู	...	...	...	๖๖	๓๗
แมว	...	...	...	๖๖	๒๓
หมา	...	...	...	๖๖	๒๔
ลิง	...	...	...	๖๖	๒๘
ม้า	...	...	...	๖๖	๓๒
ควาย	...	...	...	๖๖	๓๕
วัว	...	...	...	๖๖	๓๗

เทพ	...	...	...	หน้า	๔๓
ช้าง	...	...	...	ฯ	๔๔
ผีเสื้อ	...	...	...	ฯ	๕๓
สัตว์ กระต่าย	...	...	...	ฯ	๕๔
ปลา	...	...	...	ฯ	๕๖
เข้า	...	...	...	ฯ	๕๗
กล้วย	...	...	...	ฯ	๖๒
ผ้า	...	...	...	ฯ	๖๕
มัด	...	...	...	ฯ	๖๗
หม้อ	...	...	...	ฯ	๖๘
เรือน	...	...	...	ฯ	๗๒
เรือ	...	...	...	ฯ	๗๖
รถ	...	...	...	ฯ	๘๐
ไฟ	...	...	...	ฯ	๘๓
น้ำ	...	...	...	ฯ	๘๗

แม่น้ำท่าจีน ...	...	...	หน้า	๘๓
ลม ...	...	...	๗๗	๘๖
ถนน ...	...	...	๗๗	๘๐๐
สวน ฟ้า ...	...	...	๗๗	๘๑๓
ต้นไม้ ...	...	...	๗๗	๘๐๘
เหล็ก ...	...	...	๗๗	๘๑๗
นาฬิกา ...	...	...	๗๗	๘๑๕

แจ้ง ความ สำหรับ อาจารย์

ตาม "เรื่องแจ้ง การสอน หนังสือ" ต้อง มี หนังสือ สำหรับ
หัด ให้ นัก เรียน อ่าน เหมือน หนังสือ ซ้อม ความ รู้ ที่ ได้ เรียน มา
ใน ตำรา เรียน ด้วย อีก ชั้น หนึ่ง สอน หนังสือ อย่าง แต่ ก่อน
เมื่อ สอน ให้ เด็ก อ่าน ก ข ก กา แจก ตัว สัก ด จ น จบ มาตรา เกย
แล้ว อาจารย์ ก็ มัก หา หนังสือ เรื่อง ไต เรื่อง หนึ่ง มา ให้ เด็ก
อ่าน ซ้อม เรียกว่า “ชั้น สุ่ม” อ่าน ไป หลาย ๆ เรื่อง จน
อ่าน หนังสือ คล่อง ด้วย วิธี อย่าง นี้ มา ชั้น หดง เมื่อ มี หนังสือ
ตำรา เรียน มุขบท บรรพกิจ ชั้น ก็ มี หนังสือ แต่ง ชั้น สำหรับ
หัด อ่าน คือ หนังสือ นิติสาร ตำรา ก ปกรณ์ พจนานถ์
แต่ ดีกว่า นิทาน เป็นต้น มา ชั้น นี้ เมื่อ มี แบบ เขียน เร็ว
ชั้น ใหม่ จึง ได้ เขียน เรียง หนังสือ สอน อ่าน ชั้น สำหรับ แบบ
เขียน เร็ว ด้วย

หนังสือ สอน อ่าน นี้ แปลก จาก หนังสือ ที่ เคย มี มา
แล้ว หรือ เคย ใช้ สอน นัก เรียน มา แล้ว แต่ ก่อน ๆ ที่ เรียก ใช้ แต่
คำง่าย ๆ อย่าง ๑ แต่ง เป็น เรื่อง สั้น ๆ อย่าง ๑ เล็ก

ว่า แต่ ด้วย ลัทธิเต๋าของ ที่ จะ หวัง พบปะ อยู่ เสมอ อย่าง ๑ อธิบาย
แต่ ด้วย อาการ ที่ เป็น ธรรมดา ของ สิ่ง ของ เหล่า นั้น ให้
พิสดาร อย่าง ๑

ที่ใช้ แต่ ค่าง่าย ๆ นั้น ก็ เพราะ จะ ให้ เด็ก แรก
เรียน อ่าน แล เขียน ได้ ง่าย เป็น ลำดับ ขึ้น ไป ที่ จัด เป็น เรื่อง
สั้น ๆ นั้น เพราะ สำหรับ จะ ได้ ใช้ สอน ใน โรง เรียน ตาม วิธี
อย่าง ใหม่ ซึ่ง สอน โดย กำหนด เวลา แล บั้น นัก เรียน เป็น ชั้น นั้น ได้
เพราะ เรื่อง หนึ่ง นัก เรียน ก็ คง จะ อ่าน ได้ ใน วัน หนึ่ง แล
อาจารย์ เมื่อ จะ สอน ก็ จะ ได้ เลือก เรื่องใด เรื่อง หนึ่ง สอน ได้ ดี กว่า
หนังสือ ที่ เป็น เรื่อง เรียบ คดขยี้ เล่ม ที่ เลือก ว่า แต่ ด้วย ลัทธิ
เต๋า ของ ที่ เด็ก ได้ พบปะ อยู่ เสมอ นั้น เพราะ จะ ให้ เป็น เรื่อง ที่ เด็ก
เข้าใจ ได้ โดย ง่าย เพราะ อ่าน ถึง เรื่อง ไດ ก็ จะ ถึง เกต
ได้ว่า “ ว่า ถึง สิ่ง นั้น ๆ ที่ เรา รู้ จัก อยู่ ” ดังนี้ ที่ พรรณา
แต่ ด้วย ลักษณะ แล ธรรมดา ของ ลัทธิ เต๋า สิ่ง ของ นั้น เป็น
ประโยชน์ สำคัญ อยู่ ด้วย เป็นการ ให้ ความ รู้ พอ ควร แก่
ปัญญา เด็ก อีก ชั้น หนึ่ง เด็ก จะ รู้ ได้ ว่า ของ สิ่ง นั้น ธรรมดา

ของมัน อย่าง นั้น ๆ เป็น ประ โยชน์ หรือ ไม่ เป็น ประ โยชน์
อย่าง นั้น ๆ คิด ตัว ไป ภาย หน้า ประ การ หนึ่ง นิ ไซย
ความ คิด คั่น ที่ จะ รู้ ธรรมดา แล ความ จริง ของ สิ่ง อื่น ๆ จะ
คิด ตัว ไป ได้ ใน ภาย หน้า ด้วย อีก ประ การ หนึ่ง หนังสือ
สอน อ่าน เต็ม นี้ เรียบ เรียง ขึ้น โดย มี ความ ประสงค์ ดัง
ชี้แจง มา นี้ เมื่อ เด็ก เรียน จบ แบบ เรียน เร็ว เต็ม ๑
แล้ว อาจารย์ ควร จะ สอน ด้วย หนังสือ สอน อ่าน เต็ม ๑ นี้ ไป
กับ แบบ เรียน เร็ว เต็ม ๒ ที่ เดียว วิธี ที่ สอน ควร จะ ใช้
อย่าง นี้ คือ ให้ นัก เรียน อ่าน วัน ละ เรื่อง หรือ ครึ่ง เรื่อง
ตาม สัปดาห์ แก่ บัญญา เด็ก รุ่งขึ้น ให้ เด็ก มา เล่า เรื่อง ที่
อ่าน แล้ว ให้ พู่ ่ เหมียน ดัง เล่า นิทาน เป็น แต่ ใจ ความ
ถ้า เข้า ใจ ผิด ความ ที่ อธิบาย ไป ครู ก็ ชี้แจง ให้ อย่าง นี้
ทอย ไป ทุก วัน ๆ เด็ก จะ อ่าน หนังสือ คล่อง ขึ้น ทั้ง ความ
สังเกต ของ เด็ก ก็ จะ ดี ขึ้น ทุก ๆ ที่ เป็น มัน คง

ศาลา กระทรวง ธรรมการ

เดือนเมษายน ร. ศ. ๑๗๐

กระป๋อง ธรรมการ

๑

นก กระจอก

นกกระจอก ตัวมันเล็ก ๆ กว่าตุ๊กไก่เจี๊ยบ ๆ, แต่
มัน บิน แขง กว่าตุ๊กไก่. มัน เปนสัตว์ ไม่ใหญ่ไปกว่า
นี้อีก, เพราะ ธรรมชาติ ของ มัน เปน อยู่ เท่านั้น. มัน
ชอบ อาศัย อยู่ ตาม บ้าน เรือนเรา; เรา ได้ เห็น มัน
บ่อย ๆ, เรา ชอบ เลี้ยง ไว้ ดู เล่น. แต่ มัน เปน สัตว์
กลัวคน, มัน ไม่ ใคร่ จะ คำน จะ เชื่อง ได้. เรา

๑

ขยาก็ยิ่งมัน, แต่ถึง เรา จะจับ ชั่ง กรง ให้นาน
 เท่า ไ้, มัน ก็ ไม่ เชื่อง. ถ้า ปล่อย มัน ออก จาก กรง
 ใ้ไร, มัน ก็บิน หนีไปเมื่อนั้น. เพราะเรารู้ ว่ามันเป็น
 สัตว์ ไม่เชื่อง, เราก็ไม่ ชั่ง เลี้ยง มัน. เรา จึง ทำ เปลือก
 มะพร้าว ถัดให้มัน มา อยู่ เป็น รัง ของ มัน; มัน ก็เข้า
 มา อาศัย นอน อยู่ ใน เปลือก มะพร้าว, เรา ก็ได้
 ชม มัน เล่น. เวลาเช้า ๆ มัน ออก หา กิน, มัน ชอบ กิน
 สัตว์ แด แดง เล็ก ๆ แด ปลาย เข้า ดาว, แต่ เข้า ตุ๊ก
 ที่ คน กิน มัน ก็ กิน ได้. นก กระจอก นี้ มัน ร้อง เสียง
 ร้อง ๆ, เมื่อ มัน ลง กิน เข้า นั้น มัน ไม่ ไ้ ไ้เดิน, มัน
 ชอบ กระโดด ไป โหรง ๆ, มัน ยืนเฉย อยู่ กับ ที่ ก็

ได้. ถ้า มัน เห็น คน เดิน มา, มัน กัด นก. มัน จึง
หนี ไม่ได้, แต่ มัน บิน หนี ได้. เรา อยาก จะ จับ มัน
มา ชม เถ่น, มัน ก็ ไม่ ให้ เรา จับ.

นก แก้ว

นกแก้ว ชนิดเขียว ปากงุ้ม เป็น ขอ. เมื่อมันจับอยู่
บน กิ่ง ไม้, มัน จะ เดิน ขึ้น ไป ที่ กิ่ง สูง ๆ, มัน ชอบ
เกาะ กิ่ง ไม้ ด้วย ขอ ปาก นั้น, แล้ว จึง ค่อย ห้อย ตัว
เหนียวเกาะ ขึ้น ไป. เพราะว่า เติบ นิ่ง ตื่น ของมัน งุ่ม
งอ, จะ จับ กิ่ง ไม้ เมื่อ เวลา ไคท ไม่ รัน, มัน กัด
มัน จะ พัด ตกลง มา, มัน จึง ต้อง ทำ อย่าง นี้. บาง

ที่ มันจับกิ้งไม่ ไว้ แล้ว, ห้อยหัวลง มาได้ กิ้งไม่ก็ได้นะ
 นกอื่นที่ เต็มไม่ จม นั่น, จะ ทำ อย่าง นกแก้ว บ้างไม่
 ได้. นกแก้ว นี้ ถ้า อยู่กับ คน นาน ๆ, ก็พูดได้เหมือน
 คน, แต่พูดไม่ได้มาก, เพราะ ไม่ ใส ภาษา ของมัน.
 คำที่ พูดได้นั้น มันก็ ไม่ รู้จัก ว่าจะพูด ทำไม, จะ
 ใ้ว่า อย่างไร, เปน แต่ ได้ ยืน บ่อย ๆ เคยหู ก็หัด
 ปากว่า ไป อย่างนั้น. ภาษา ของ มัน เราฟัง หู ก็ไม่ รู้
 ว่า มัน ร้อง ทำ ไม. เรา ได้ ยืน มัน พูด ภาษา คนได้
 ก็เปน ที่ชอบ ใจ, เพราะ เปนการปลดปล่อย ที่ นก พูด เปน
 เสียงคนเท่า นั้น. นกแก้ว นี้ ตั้งแต่เลี้ยงชมเล่น, ถึงมัน
 พูดได้, เราจะใช้ ให้ เฝ้าของ, มัน ก็คุ้มชะโมยไม่ได้.

ถ้าจะ ใช้ ให้ คาบ หนังสือบินไปให้ คนที่เรารู้จัก, มัน
ก็ไปไม่ได้. ยิ่งเป็น นกอยู่บ้าน แล้ว, ยิ่ง ขี้ขลาดมาก
กว่า นก กลาง บ้า. ถึง มันจะบิน ไปก็ไม่ไปไกลได้,
เพราะมัน เคย อยู่ แต่ใน กรง. ครั้น จะ บิน ไปไกล ก็
นึก กลัว ไก่ต่าง ๆ, เพราะ ใจ ขี้ขลาดเสีย แล้ว.
เหตุเหล่านี้ เกิด แต่ ความ หดงิน ที่ คนทำให้ กิน,
จึง สัม นิไธย์ เต็ม ของ ตัว ที่ เคย เสีย.

นกเค้าแมว

นกเค้าแมว เป็น นกอย่าง หนึ่ง ที่ เต็ก เต็ก ๆ มัก
 กลัว, เพราะ หน้า ตา มัน พิดัก แดมนั้น เป็น นก หา
 กิน กลาง ค่ำ, เต็ก จึงไม่ ค่อย จะ ได้ เห็น บ่อย ๆ,
 ทั้ง ผู้ใหญ่ ก็ ชอบใจที่จะ พูตหุดอกเต็ก, ว่า มัน เป็น
 นก ผี ด้วย. เพราะ อย่าง นี้ เต็ก ๆ เป็น อัน มาก จึง ได้
 กลัว มัน. บาง คน จน เป็น ผู้ใหญ่ แล้ว, ยัง ละ ความ
 เชื่อว่า นกเค้าแมว เป็น นก ผี ไม่ได้. ที่ เป็น คน ขลาด,
 เวลากลางคืน เดินไป คน เดียวสอง คน, เห็น นก เค้า
 แมว จับอยู่ที่ ใต้ ต้นไม้ หรือ บิน ถามา, ก็ ตกใจ; เห็น
 ไป ว่า เพราะ ไร ้วย พา ให้ ไม่ สบาย ไป ต่าง ๆ. ที่ แท้

นั้น มัน ก็ เป็น นกตามธรรมดา นั้น และ, ไม่ใช่นกผี
 นก สางอะไรเลย, แต่ เพราะ ตา ของ มัน นั้น ผิด
 กับ ตา นก ทั่วไป, ไม่ชอบ ที่สว่าง, ชอบแต่ ที่มืด.
 กลาง วัน ตา ฟางไม่ แด เห็น อะไร ด้, กลาง ค่ำ
 ตา มัน สว่าง. ด้วยเหตุนี้ กลาง วัน มัน จึงไม่ได้ ออก
 หา กิน, ถึง เวลากกลาง ค่ำ เมื่อ แสงไฟ ส่อง ตา มัน;
 มัน ก็ ฟาง เหมือน กัน. ถ้าเราจะ จับ มันมาไว้ใน ที่
 มืด, กิริยา อาการ ของมันก็จะคล่อง แคล้วเหมือนนก
 ทั่วไป ที่ เขียว หา กิน กลาง วัน. เมื่อเราจับ มันมา
 ไว้ใน ที่ สว่าง, กิริยาอาการ ของ มันก็ จุ่มเชื่องไม่
 คล่อง แคล้วไว้. เพราะ เหตุ ที่ มันไม่มองไว้ในที่สว่าง

ตั้ง นั้น, ถ้า มันออกไปในที่ แฉ่งเวลาดกลางวัน, ศัตรู
 ของมันคือกาที่ไล่ ต้มมันไป. ถ้า ที่ มีต ๆ มันกลับเป็น
 ศัตรูตัวอื่น, คือ หนู, จิ้งจก, ตู๊กแก, ที่เป็นอาหาร
 ของ มัน. เวลา มัน จะไป จับ หนู กิน, มัน ร้อง
 เหมือน หนู, หลอกให้ หนู ร้อง ออกไปหา, พอได้ที่
 มันก็ จับกิน เสีย. หน้าตามัน คล้าย กับแมว, เขาจึง
 ได้ เรียกมัน ว่านกเค้าแมว. สังเกต ดูเถิด, นกอะไร
 ที่เรา เห็นอยู่, จะมี หน้า กตมเหมือนนกเค้าแมวไม่ มี
 เลย. มัน ชอบ อยู่ตามบน เพดาน โบสถ์ วิหารศาลา ที่
 คนไม่ ค่อยจะมีเต เปน ที่ มีต, ตัว เปน ที่ ๆ มันชอบ
 ตัว อยู่ให้ พัน ไชย ได้, มัน จึง ได้ อยู่ ใน ที่ เช่นนี้.

กา

ในก ตัวดำ พวกหนึ่ง, เรา เรียกว่า “ กา. ” เรา
 รู้ จัก ว่า กาได้ ด้วย เสียง มัน ร้อง กา ๆ! ถึง
 ทั้ง ปวงใน ตัว กา, คือ ปาก, ขนปีก, ขน
 หาง, ขา, แข้ง, ก็ล้วนแต่ ดำ ทั้ง
 สิ้น. นิไสย กา มี ขน ห่มหนา กิน เป็นที่ หนึ่ง ได้,
 เพราะ กา ขึ้น ขึ้น แต่ เวลา เข้า ยังไม่ ทนแสง ดวง ขึ้น
 ก็ ชวน เพื่อน กันเที่ยว ออก หา กิน, บินไปเป็น หมู่ ๆ
 กัน, ต่อ ค่ำ จึงกลับมา วัง. แต่ กานั้น ไม่ใคร่ จะ,
 เตื่องของ กิน; ของ สด ที่ กิน, ของ เน่าที่ กิน.
 เหมือน ลูกไก่ เล็ก ๆ วิ่ง ตาม แม่ นั้น, กาก็ มักจับกิน

เสีย. กา มัน รู้จัก สื่อน ของไว้ ก็น ก็ ได้, เทียว
 ความของ ก็น มาได้ แล้วมัน สื่อน ไว้ที่ ถับ ๆ ; แถมัน
 จำ ที่ แม่ นั้, ถึง จะ เว้นไป หลาย ๆ วัน, เวลา
 มัน หา อะไร ก็น ไม่ได้ มัน ก็ มา ก็น ของ ที่ สื่อน ไว้.
 กา เปน สัตว์ ทุร้าย แถมี ความ อิจฉาเบียด เบียน สัตว์
 อื่น ๆ มาก. ส่วน พวก กา ก้น เอง สัตว์ อื่น จะ
 มา จี้ แวว ทำ ร้าย, มัน ก็ ร้อง กา ๆ! เรียกกันมา
 มาก ช่วย กัน รุม ที่. นก อื่น ๆ ที่จะ มา ทำ ร้ายนั้น
 สู้มัน ไม่ได้ ต้อง หนี ไป. ถึง คน เรา ถ้าจับกา
 ได้ สัก ตัว หนึ่ง แล้ว ชู ขึ้นให้ กา เพื่อนกัน เห็น, มัน
 ร้อง กา ๆ! ขึ้น, ประเทียวเพื่อน ก็ มา มาก, คอ

ตัว เรา เป็น หมู ร้อง เสียง ขรมไป. แต่ตัวกา มีประ
 โยชน์ แก่ คน เรา อยู่ อย่าง หนึ่ง, คือ คน เรายิงกา
 ตาย แล้ว, หมอชอบ เอา ตัว กามาประสม กับเครื่อง
 ยา อื่น ทดาย อย่าง สุม ไฟ ให้ ใหม้ เป็น ถ่าน ทำ ยา
 มหานิด, (เรียก ว่ายา มหานิด กา) สำหรับ
 รักษา โรค ได้ ต่าง ๆ.

ธรรมดาไก่มี หลายอย่าง ด้วยกัน, บน หัว มันมี
 มี หงอน เปนจัก ๆ , มี เหนียง ย้อย อยู้ ใต้ คางสอง
 ข้าง. มันมี ขน ปีก หาง เหมือน กับ นก, มันบินก็
 ได้, แต่ไม่ ได้ ไกล เหมือน เช่น นก, มันจึง
 ชอบเดินหา กิน ตาม พื้น แล่น ดินเหมือนกับสัตว์ ไม่ มี
 ปีก. เฉพาะ แต่ หัว มัน ขึ้น ตกใจอะไร ๆ, หรือ เมื่อ
 มัน จะ ขึ้นบน ที่สูง, มันจึง บินไปไว้พักหนึ่งเท่านั้น.

ไก่ นั้นเขา เรียก ชื่อต่าง ๆ กัน ตามชนิดของมัน,
 เปน ต้นว่า ไก่แจ้ ตัวมัน เล็กเตี้ย ๆ อย่าง ๑,
 ไก่ อู ตัว มัน เขื่อง กว่าไก่แจ้ อย่าง ๑, ไก่ตะเภา

ตัว มันใหญ่ กว่าไก่ อย่าง ๑, แด ยัง มี พรรณไก่
 แปลก ออกไป อีก หลาย อย่าง, ตัว มัน แด กิริยาอา
 การของ มัน ก็คล้าย ๆ กัน, ต่างกันแต่ ที่ ตัว เล็ก
 บ้างใหญ่ บ้าง.

รวมทาไก่มันชอบกินเข้า เปลือก เข้าสาบเปน ต้น,
 แดมัน เปนสัตว์ อย่างเชื่อง ๆ เลี้ยง ง่าย, ไม่ ต้อง
 ชัง กรงเหมือนเช่นนกอื่น ๆ ด้วย. เวลาเข้า มันก็ลง
 จาก รั้วไป เทียว คุ้ย เชื้อ ตาม แผ่น ดิน, หาเหยื่อ
 แด สัตว์ เล็ก ๆ กิน, เวลา จวน ค่ำ มัน ก็ กลับ มา
 นอนวัง ของ มัน. แดไก่ ตัว ผู้ นั้น มัน ชัน เสียง
 เพราะ ดี, เวลา กลาง ค่ำ มัน ชัน เปน ตอน ๆ

ไป จน ตลอด รุ่ง. เมื่อ เวลาจน จะรุ่ง สว่าง, มัน
ก็ ยิ่ง ชน กระชั้นเสียง เข้า ทุกที. ถ้าจะ ว่ามันชน
เบน สัญญาปฤก คนที่มีกิจธุระ การ งานให้ ตื่นในเวลาย
เช้า มีดก็ได้. แต่ไก่ ตัว เมีย มัน ชน ไม่ได้ เหมือน
ไก่ ตัว ผู้, เมื่อ เวลามันไข่แล้ว, มันก็ร้องโต้แต่
กระ ตีาก ๆ! แต่มัน รู้จัก เลี้ยง รักษาลูกอ่อนของ
มันดี นั้. ถ้าจะ มี นกอื่น บิน โฉบฉาบ เข้ามา ไล่
ถู มัน; มัน ก็ ทาง ปีกพองชน บ้องกัน ถูไว้. แล
ร้อง สัญญาให้ ถู เข้า ส้อนตัวอยู่ ในใต้ ปีก ของมัน
ด้วย. ไก่ ที่เรา เลี้ยงไว้ นั้นก็ ย่อม มี ประโยชน์
แก่ เราได้ บ้าง; คือไข่ ของ มันที่ยังไม่ เปนตัวก็กิน

ได้, เมื่อ ตัวมันตายลง เราก็ได้ กิน เนื้อ ของ มัน
 อร่อย ดี, ชน ของ มันก็ใช้ทำ เป็นไม้ บัด กวาดได้.

เปต

เปตตัวเท่า ๆ กับไก่, แต่ ตัวมันเล็ก ๆ. ขาแข็ง
 ก้าวไม่ คล่อง, ต้อง เดิน เตะ ๆ แตะ ๆ . ถ้า
 ไล่ มัน, มันวิ่ง หัน เราไม่ใคร่ พ้น; ตูมันเหนียว
 เต็ม ที่. ที่ มันวิ่ง มัน เดิน นั้น, คล้าย กับ เด็ก
 สอน เดิน ; เมื่อ ก้าว ขาไป ตัว มัน เอียง ไป ข้าง
 หนึ่ง, มัน เขยิบ ที่ ก้อน อีฐ ก้อน กรวด ไม่ใคร่
 ได้, เพราะ หนึ่ง คืบ ของ มัน เป็น พืด, แด

ตื่น มัน เปน แฉ่นแบน. มันชอบแต่เหยียบ ที่อ่อน ๆ
 นุ่ม ๆ ใน โคลน เถนตาม ชาย น้ำ. มัน ขึ้น
 นอนบน ต้นไม้ เหมือนไก่ ที่ไม่ ได้. ถ้า มันขึ้นจะ
 ขึ้น ขึ้นไป ก็ คง ต้อง พลัด ตก ลง เปน แท้, เพราะ
 ว่า ตื่น มันจะ จับ กิ่งไม้ เหมือนไก่ แฉ่นกไม่ได้, แต่
 มัน ว่ายใน น้ำ คล่อง ดี, เพราะ ตื่น ของ มันแบน
 เปน พาย แตะ พุ้ย น้ำ สนิ่ดีกว่า นก อื่น, มัน ดำ
 น้ำ ก็ หน. ขน ของ มัน มาก; พาให้ ตัว มัน
 เบา ลอย น้ำได้. ปาก ข้าง บน ข้าง ล่าง ของ มัน
 แบน ๆ ยาว ๆ , เหมือน คีม สำหรับ คีบ สิ่งของ
 ต่าง ๆ . เมื่อ มัน จะ กิน อะไร มันชอบ เอา ปาก

ใช้กิน ใน น้ำ ใน โคลน, ไม่ จิก กิน เหมือนไก่;
 เพราะ มัน กิน ของ ที่ เปงอะ เบื่อน มัน ต้องกินเจื่อน้ำ,
 แดกายของ เบื่อน ที่ ดิตเหื้อ ให้ ออก ทาง ข้าง ปากได้.
 เปด ตัวเมื่ มี ไข่ มาก, ตัวหนึ่งไข่ ถึงสี่สิบ ห้าสิบ
 ใบ ก็ ได้. คน ชอบ กิน ไข่ มัน; เนื้อ มัน ก็ กินได้.
 เขา เลี้ยงไว้ ก็ เพื่อ จะ กิน ไข่ แดกิน เนื้อ มัน เท่า นั้น.
 เปก นี้ มัน ทำได้หลาย อย่าง, ถ้า จะ ใช้ ข้าง ว้าย
 น้ำ มัน ก็ ว้ายได้ อย่าง ปรก; ถ้า จะ ใช้ ข้าง เตน
 มัน ก็ เตนได้ อย่าง มั้; ถ้า จะ ใช้ ข้าง บิน มันก็บิน
 ได้ อย่าง นก; แต่ บิน ไม่ ได้ ไก่เท่า นก.
 ว้าย น้ำ ก็ ไม่ ได้ ดีเท่า ปรก. เตนก็ ไม่ ได้ เร็วเหมือน

ม้า. เขา จึง มัก ว่าเปต, แ่นคำเบรียบคนซึ่ง รู้อะไร
 สิ่ง ละ เล็ก สิ่ง ฉะน้อย; เพราะ ถึง รู้ หดาย ถึง ก็ใส่
 รู้ ได้ ที่ สัก สิ่ง เตื่อว.

หนุ

หนุที่ เราเคย เห็น, มี อยู่หลายอย่าง; คือ หนุห้อง
 ขาว, หนุหิ้ง, หนุฉี, หนุพุก, หนุจัน, หนุตะเกา.

หนุ ท้าง ขาว, หนุ เรือง, หนุ ฉี, เหล่านี้; ตัว
 มันใหญ่บ้าง, เล็ก บ้าง. มันชอบ อยู่ตาม กระ
 บวกไม้ แด่ ขอกฝา; ที่ มันชอบ อยู่ตามใต้ถุน; ขุด
 โพรง อยู่ ที่ กลาง ตีน ก็ มี. หนุเหล่า นี้ มัน ชอบ กิน

เข้า เปลือก เข้า สาน แลผลไม้ ต่าง ๆ; แต่มัน เทียว
ก็ดี ผัว แด ของอื่น ๆ เอาไป ทำรัง เบน ที่ อยู่ของมัน.
เวลาดังนั้น หรือกลาง ค่ำมันแอบอยู่ตามซอกฝา แด
ที่ เงียบ ๆ, เราได้ยิน เสียง มัน ร้อง จู้จี้ ๆ ! แด ร้อง
จ้อก ๆ ! ก็ มี. หนูเหล่านี้ ไม่มี ใครเลี้ยง มัน, เขา
เกลียด มัน; เพราะ มัน ชน แด กัด ของ ๆ เขา นึก.

หนู พุก มี อยู่ตาม หุ่นาร, มัน ชอบ ซุกโพรง
อยู่, มัน กิน ต้น หญ้า; แต่มัน ซุก ชน เทียว
กัด ต้น เข้า ของ ชาว นา เสียไป มาก.

หนูจิ้ง, หนูทะเกา, นั้น เขา เลี้ยงมันไว้ ตุ เล่น,
แต่หนูจิ้งมันชอบถีบ จักร, ถ้าไม่ มี จักร มัน เหวงไป.

หนู ห้องขาว, หนู หวัง, หนู ผี, หนู พุก,
 หนู จิน, เหล่า นี้, ตัวมันเหมือน ๆ กัน, มันมีหูหาง
 มี ตีน สี่ ตีน เหมือน กัน, ผิด อยู่แต่ ตัว เล็กตัวใหญ่
 แต สีขาว, ดำ, ต่าง, เท่านั้น; นอกนั้นก็เหมือน ๆ
 กัน, แต่ หนู ทะเถาะ ผิดกัน อยู่, เพราะหาง มันไม่ มี;
 ถ้า ไม่ รู้จัก มัน แล้วไป เห็น มัน ก็ไม่ รู้ว่า หนู.

ที่ว่าหนู ๆ นั้นหมดทุกอย่าง, มันไม่มีความดีอะไร
 ใน ตัว มัน; มันได้ แต่ ขน หยา ของ กิน แล กัด ของ
 ให้ เสีย เท่านั้น.

แมวเราจำได้ เพราะเรารู้จัก แถ เคยได้ เห็นมาก;
 รูปร่าง มันคล้าย ๆ เสือ, แต่ตัวมันเล็กกว่าเสือ. สีตัว
 มันดำ, แดง, ขาว, ต่าง, ต่าง ๆ ไม่เหมือนกันทุก ๆ ตัว
 นะ ตัวก็ ต่าง เป็นสี่ขา แต่มันวิ่ง, หายชนิด. ที่

ปากมัน มี หนวด เพล เล้น แฉง ๆ ขาว ๆ. มัน
 ซ่อน เล็บใต้ เหมือนเนื้อ; เล็บ มัน แหวม คม นึก.
 เมื่อมัน จะตบ หรือ ตะกรุบ มัน ทำ เล็บให้ ยื่น ออก มา
 ได้. ในตา แด หู มันไว นึก, ทั้ง จิ้ง แด กระโถต
 ก็ เร็ว นึก. มัน นิ่ง ก็ได้, แต่ ต้อง เอา เท้า หน้า
 ทั้ง สอง ข้าง ลง กับ พื้นเหมือน หมา. มัน ร้อง ก็ได้,
 เสียง มัน ดัง แห้งว ! แห้งว ! แห้งว ! มัน กัด
 กัน มัน ทำท่า พิลึก, มัน ร้อง ห่งว ! ห่งว ! ห่งว !
 แล้วคำรามฮือ ! ฮือ ! แล้ว ก็ โตะเข้าตบ แดกักกัน, ทำ
 ทางกระตุก กระตัก ๆ บัดไปบัดมา, แล้ว ร้อง บ้า ๆ !
 บ้า ๆ ! เบ๊ว !. มัน ชอบ กิน หนู; หนู ร้อง

มัน นึก. เขา ชอบ เลี้ยง มันไว้เพื่อ จะ ให้มัน
 กัด หนู; เพราะ หนู มัน กวน เขา. บาง คน
 เขา ชอบ เลี้ยงไว้ ตู๋เต๋น ก็ มี. เขา เอาเนื้อหรือปลา
 ขยำ เข้าให้ มัน กิน; มันชอบกินเนื้อแดงๆนั่น, เข้า
 มัน ก็ กินได้. มันไม่ สก กระ ปรง เหมือน หมา.
 เขา เลี้ยงมันไว้ บน ตักเต๋ บนเรือน; มันกลัวหมานั่น,
 เพราะ หมา คอย กัด มัน. เมื่อ มัน ลงมา เข้าวตาม
 แผ่น ดิน, หมาไล่กัดมัน; มัน จึง หนี ขึ้น ต้นไม้
 เร็ว นึก, มันขึ้นไปหลบแดดเย็นต้นไม้นั่นได้.
 มัน คล่อง ว่องไว ดี กว่า หมา มาก.

หมา

หมามีหลายอย่าง หลายชนิด; อย่างใหญ่ ๆ
ตัวมันเท่าเสือ ก็ มี. อย่าง เล็ก ก็ที่สุนัขตัวเท่าหนูทุก
เท่า นั้น ก็ มี. รูปร่างแต่ ๕ ชนิดของมันก็ต่าง ๆ กัน.
บาง ชนิด ชนิด นั้น เกรียน, บาง ชนิด ก็ ชนิด ยาก
ปลูก ปลูก. เขา จึงเรียก ชื่อ ว่าเป็น หมาชนิดต่าง ๆ

กัน; เรียก ว่าหมาไทยบ้าง, หมาจู่บ้าง, หมาฝรั่งบ้าง.

หมา เหล่า นี้ มัน อยู่ ตาม บ้าน คน; เพราะ คน
เลี้ยง มัน จน เกิด พี่ชพรรค์ ต่อ ๆ มา. คน เรา ชอบ
เลี้ยง หมา เพราะหมา มัน มี ความดี โดย ธรรมชาติ ของ
มัน หลาย อย่าง. มัน รู้ จัก รัก เจ้า ของ; ถ้า ใคร
เป็นเจ้าของมัน, จะ เรียกมันไป ข้างไหน มัน ก็ ตาม
ไป. หมา บาง ชนิด เขาฝึก หัด ไว้. เจ้า ของ
ใช้สอยให้สาบ สิ้น ของ มา ให้เขา หรือ ให้ คาบ ตาม
หลัง เขาไปได้ ก็มี, เมื่อ ยาม เจ้า ของโกรธ ถึง
จะเขี่ยน จะ ตี มัน อย่างไร, มันก็ ไม่ กัด เจ้า ของเลย.
อีก อย่างหนึ่งมันรู้จัก จำ แม่น นึก, ถึงเจ้าของจะไป

โหมนานตั้งบึง กตัญ มา, มันก็ยังรู้จักแตรรักใคร่อย่าง
แต่ ก่อน. จน ชื่น ถูก เท้า เบ้าไฟ ของ เจ้า ของซึ่ง
อยู่ใน บ้านเดียวกัน หน้า กัน, มันก็รู้จักจำได้ ไม่ผิด.
ถ้าคนอื่นแปลก หน้าเข้า มาใน บ้านผิด เวลา มันก็ เท่า,
บางตัวมัน ก็กัด เขา. เพราะ เช่น นี้ ตาม บ้าน แด
ตาม เรือกตาม สวนเขา จึงมัก เลี้ยงหมาไว้, เพราะ
เหมือนหนึ่ง มี ไปลิส ไว้ รักษา บ้าน. ถ้า กตาง คำ
กตางคั้น มีชะโมย เข้ามาหมากก็ กัด, หรือมี ฉั่นฉั่นที่เท่า
ชื่นให้เจ้าของคั้น รู้ว่า มี คน แปลกปลอมเข้ามาในบ้าน

หมาบางชนิด เขาหุ้ดให้ช่วย ชีวิตรคนตกน้ำ ก็ ได้;
หมา ชนิดนั้น ถ้าเจ้า ของ เห็นใคร ตก น้ำ. จี บอกให้

มัน; มันก็กระโดดลง ไป คาบ พาส์ มา บน บกได้.
 ขรรคตมา ทา แทะ มันไว้นัก, อะไร กรอบ แกรบ
 มา มันก็ได้ยิน. ถึงจะนอนหลับ อยู่เสียงอะไร ก็
 แว่วก็เปนรู้ ตักทันที่ ในตาของมันก็ไว, ถึงกลาง
 คืนจะมีตปานใดก็ แทะ เห็น. ยัง จมูก ของ มัน ก็
 พิเศษ รู้กลิ่น ของโกธ ใดๆ ได้แทบ เท่า ตู ด้วย ตา.

หมา เปน สัตว์ เลี้ยง ง่ายเพราะ มันไม่ ใ้ใคร เลือก
 อาหาร, อะไร ที่ เรา กิน เหลือให้ มัน กิน ก็ ได้.
 เพราะเช่นนั้น, ถึงคนจนจะ เลี้ยงมัน ก็ ได้, แต่ใครๆ
 จะเลี้ยงมันต้องมี ความ กรุณาอย่า ทบ ที่ รังแก มัน จึง
 จะรัก, ถ้า รังแก มันนัก มันก็ มักหนีไปอยู่เสีย ที่อื่น.

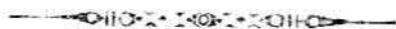
หมามีความเสียวอยู่ อย่างหนึ่ง แต่เมื่อมันเป็นบ้า,
 ถ้า หมา ทัวโตเป็น บ้ามัน มัก จะ กัดคน. ถึง กระ นั้น
 ก็ไม่เคยได้ ยิน ว่ามันกัดเจ้าของ ของ มัน. แต่ ถ้า
 หมาบ้ากัดใคร, คนนั้นมักจะต้อตาย; ด้วย พิษ น้ำ
 ตายหมาบ้าแรง นัก. เพราะ ฉนั้น, ถ้าหมาทัวโตเป็น
 บ้า, เขามักจะต้อฆ่ามันเสียทุกตัว. ถ้าถูกที่เป็นหมา
 ที่เขารักใคร่เลี้ยงไว้ ก็ น่าเวทนานัก. ถ้าจะไม่ ฆ่า ก็
 ใต้, แต่ต้อขังกรงไว้ ให้นั่นคง; แต่ถึงอย่างนั้น
 มัน ก็ คง อยู่ในตาย, เพราะ โรค บ้า นั้นไม่ ช้า นัก.
 แต่หมา นาน ๆ จึงจะเป้น บ้า สักตัว หนึ่ง. ถ้าเราเห็น
 หมาบ้าก็ ควรจะ รีบ หนี เสียให้ ไกล อย่าให้ มันกัดได้.

ถึง

ถึง เปน สัตว์ อยู่ป่า, หน้า มัน คล้าย หน้า คน;
 แลมีตีนมี มือ คล้ายคน. มัน วิ่งบนต้นไม้ เอามือถอง
 ถอง ตัวเหมือน ๔ ตีนวิ่ง ได้ เร็ว นึก, แต่มัน เดิน
 ตามดิน มัน เดินเล่นสองทีน เหมือน คน ก็ได้. มือ
 มัน ไซ้ ถือ ผลไม้ ได้เหมือน มือ คน. มัน กู้ กัด ก็
 เปน เลี้ยง มัน หู ๆ ! ถ้า มัน เห็น คน ไป
 ใกล้มัน; มัน หลอก คน ก็ได้. เมื่อ มัน หลอก
 มัน ขึ้น ต้นไม้ จับกิ่งไม้ ห่ม ขอบ ๆ ให้คน แด่ดูมัน, มัน
 แด่ ดูคน. ถ้า ไม่ มี ไม้ ตะบอง แด่ กระ สุนใน
 มือ, มัน ก็ ไม่ กัด; มัน ยิ่ง หลอก ใหญ่.

ถ้ามันเห็น กระสุน ในมือคน , มัน ไม่อาจ หดอก;
 เพราะมัน กลัว เขา ยิ่ง มัน มัน เปน สัตว์ ฉลาด รู้จัก
 เข้าใจ มาก, เว้น แต่ มัน พยายาม ไม่ ใต้ เหมือน คน.
 คน จับ มัน มาเลี้ยงไว้ตาม บ้าน ที่ มี, เขา หัก ให้
 มัน รับประทาน กระบี่ กระ ของ ได้. แต่ เขา เลี้ยง มัน เขา
 ต้อง ผูก มัน ไว้; ถ้า ปลดปล่อย มัน ไว้, เมื่อ เวลา
 มัน ใจ ตี ที่ ไม่ ทำ อะไร, ถ้ามัน เคือง มัน ก็ ไต่กัด
 คน แทะ ทำ ร้าย ต่าง ๆ. คน ชอบ เลี้ยง มัน ,
 เพราะ มัน เล่น ตกได้ ต่าง ๆ ชอบ ชื่น มาก. เรา
 ยิ่ง ตูมัน มัน ก็ ยิ่ง ทำท่าทาง ให้ เรา ตูสนุกนั้, เรา
 ชอบ ตูมัน เล่น หัวเราะมัน เฮ ๆ ฮา ๆ. บาง คน

ซึ่งมันไม่ อยาก ดู มัน เลย. ความ ที่ มัน เล่น ตก
 หนอง นั้น ไม่ มี ประโยชน์ อะไร แก่ ตัว มัน, แต่
 มัน เล่น ถึง มัน นิ่ง อยู่ ไม่ ได้, ต้อง หยุก ๆ
 หยิก ๆ ไป ต่าง ๆ. แต่ นิไสย ถึง ถึง เป็น สัตว์
 ฉลาด ข้าง ปลิ้น ปล่อน หลอก ดวง ก็ จริง, แต่ เป็น
 สัตว์ ไม่ รู้ จัก รัก เจ้า ของ. ถึง เจ้า ของ จะ เลี้ยง ดู
 อย่างไร, ก็ เลี้ยง ได้ แต่ ช่วย ให้ มัน รัก เจ้า นั้น.
 ถ้า เจ้า ของ ผลอเมื่อไร มัน ก็ เป็น กัด เจ้า ของ เมื่อ นั้น.

ม้า

ม้าแปน สัตว์ สี่ ตีน อย่าง หนึ่ง, สำหรับ เลี้ยง
 ไว้ ได้ ใช้งาน มาก อยู่; เพราะมัน วิ่งเร็ว แล เลี้ยง ให้
 เชื่อง ได้ ง่าย. แต่ อาการ ที่จะ ใช้งาน นั้น คิด ว่า วั
 คควาย, เพราะ วัค แลควาย ต้อง เจาะ ชี้อ งาม เขา
 เชือก ร้อย จึง จะ ใช้งาน ได้, ม้าไม่ ต้อง ร้อย เชือก
 เช่น นั้น, เปน แต่เมื่อจะ โยง มา หรือ จะ เต็ม รด

ต้องเอา เหล็ก ขวางไว้ ใน ปากของ มัน; ให้
ปลายเหล็ก ออก มา ช้าง ๆ สำหรับ ผูก สาย ที่ เรา
จะได้ถือ, แด ชัก เตือนให้มันรู้ตัว ว่า จะ เลี้ยว ทาง
นั้น ทางนี้. มัน มี พัน คมมาก แต่ที่หน้าพันทำหรับกัด
หญ้า กิน; พันที่ ตรงเหล็ก ฟานปาก อยู่ นั้น ไม่ มี.

มันเรารู้จักชัดได้ ว่าแปลก กว่า วัวควายหรือสัตว์ สัตว์
อื่น ๆ ด้วย อาการ หลาย อย่าง; คือ มัน มี
ผมน้ำมัน ฟู งาม, แด ขนแปดงคอ ก็ เปนสั้น, หน้า
แปลก กว่า สัตว์ อื่น. ขน หาง ก็ เปนพอง งาม,
กับมันก็แปลก กลม เปน อัน เดียวไม่ เหมือน วัว ควาย;
กับวัวควาย นั้น ออก เปนสองกีบไม่ เหมือน กัน. เรา

จึงรู้ว่าก็ได้แล้ว ว่าสัตว์สี่เท้า ชนิดนี้เขาเรียกว่าม้า. ม้า
เมื่อ ยังปน อยู่ไม่นาน เลี้ยง ไว้ ก็ ได้ ไข่ แรง เปน ประ
โยชน์ ส่วน หนึ่ง, คือจะไข่ ชี เต็ม ก็เรียบ ร้อย, จะ
ไข่ เต็มมรดก ก็ ได้; เมื่อ ตาย แล้ว ก็ ได้ ไข่ เปน ประ
โยชน์ เหมือน กัน; ขน หาง ทำ แห่ ก็ได้. ผม จุก
หน้า, แดขนแปรงคอ, ขนน่อง, ก็เอา มาทำเป็นเครื่อง
ใช้การได้ต่าง ๆ. กับม้า แด กระดูก ก็ ใช้ทำ
เครื่อง ยา รักษา โรค ได้.

ควาย

ควายมันมีเขา แหตม ยาว ใจ้ง น่า กต้ว, ถ้า จะ
 ตูเถ่นไถด ๆ ก็ น่า ตู, เพราะ จำพวกสัตว์ สี่ตีน ด้วย
 กัน แล้ว, สัตว์ทั้ง ปวงไม่ มี เขา งาม เหมือน ควาย.
 ควาย เราได้ เห็น เรา ก็ จำได้, ด้วย เราเคย ได้ ยืน
 เขาพูดกัน อยู่ ว่า ควาย นั้น มีเขาใจ้ง ยาว, เราจึง
 จำไว้, ครั้น เห็น ตัวมัน ก็ รู้ จัก. แด ควาย เป็นสัตว์

แปลก อย่าง หนึ่ง, คือ ปาก มัน มี ฟัน ไม่ เหมือน
 สัตว์ อื่น; สัตว์ อื่น นั้น มี ฟัน ทั้ง ข้าง บน ข้าง ถ่าง เต็ม
 ปาก, ควาย นั้น ฟัน ที่ หน้า ฟัน มี แต่ ข้าง ถ่าง, ฟัน
 หน้า ฟัน ข้าง บน ไม่ มี. ควาย มัน อยู่ บ้าง ชอบ ลง าม
 อยู่ ใน ปลัก แปลง; (ที่ เรียกว่า แปลง นั้น คือ ที่ เปน
 น้ำ เปน โคลน) ควาย ชอบ ลง อยู่ ใน ปลัก แปลง นั้น
 เพราะ ชอบ เย็น ๆ แด เปน เครื่อง สำหรับ ช้อน กัน
 คัว ได้ อย่าง หนึ่ง. เพราะ เมื่อ ควาย ลง าม อยู่ ใน
 แปลง แล้ว, ถึง ยุ่ง วั่น จะ มี มา ทอม สัก เท่า ไร ก็ ไม่ กัด
 คัว ควาย ได้. ควาย ก็ เปน สัตว์ สำหรับ คน เรา ได้ ใช้
 การ งาน, คน ชาว นา เขา เลี้ยง ไว้ แห่ง ละ หลาย ๆ

ตัวใช้ ไถนา. ควาย มัน กิน หญ้า ก็ ต้อง เป็น สอง
 หน เหมือน กัน กับ วัว; คือ ต้อง กัด เคี้ยว กิน แต่
 ทยาบ หน หนึ่ง, ภายหลัง สำ รอก ออก มาเคี้ยวบด
 เชื่อง อีก หน หนึ่ง. ควาย นี้ เมื่อ ยัง เป็น อยู่คนเรา ได้
 ใช้ ไถ นา แล ชับ เชื้อย ประทุก ของ หนัก เป็น กัน; เมื่อ
 ตาย แล้ว ก็ มี ประโยชน์ ต่าง ๆ. ถึงทั้งปวง คือ
 เขา หนึ่ง, กระตูก, เอ็น น่อง, ก็ ขาย ซื้อ กัน เป็น
 รา คา ตาม สม ควร; หรือ เขาจะใช้ทำ อะไรง่่นก็ได้,
 เนื้อ ควาย เขา ทำเป็น เนื้อ แฉ่น เค็ม กิน ก็ได้.

ว๊ว

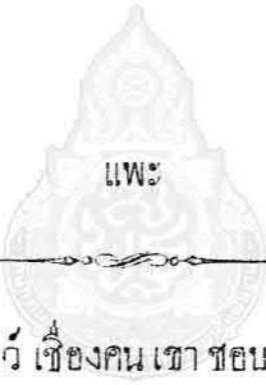
เขา เรียก ว่า ว๊ว, เปน สัตว์ ที่ เรา รู้ จัก อยู่
 เพราะ ว่า ว๊ว รูป ร่าง ของ มัน คล้าย กัน กับ ควาย. มัน มี
 เท้า สี่ เท้า มี เขา สอง เขา แต่ เขา มัน เล็ก กว่า เขา ควาย,
 ขน ตัว มัน ก็ หนา กว่า ควาย. สีสัน แตก บ้าง, ดำ บ้าง,
 ต่าง บ้าง. ขาว บ้าง. ต่าง ๆ กัน. มัน ชอบ กิน
 หญ้า กิน ฟาง แล ใบไม้ ต่าง ๆ . บาง ที่ เขา

เปลือก, เข้าสูด, กลัวย, อ้อย, อะไร ๆ มัน ก็ กิน,
 มันไม่ใคร่ จะเลือก อาหาร. วัวนี้ ที่ อยู่ตามป่าก็มี,
 เขาเรียก ว่า วัว กระตึงมันดูร้าย นึก. คนเรากลับมัน,
 ไม่ใคร่จะกล้าไปจับมาใช้ สอย, ใช้ สอยแต่วัวชนิด ที่
 คนเขาเลี้ยงเรียกว่า วัว บ้าน. ธรรมดา วัว มี ปาก มี
 ฟัน แต่เมื่อมัน โกรธเคือง มันไม่กัดเหมือนเสือ, มัน
 ใช้ฟัน เอา ด้าย เขา ของ มัน. วัว บ้าน นั้น แปลกตัว
 เขาเลี้ยงไว้สำหรับใช้ โถนา หรือ เตียมเกวียน หรือใช้
 ตาก เชื้อน อะไร ๆ ก็ได้. แด บาง ที่ เขา ทำ คล้าย
 กระบุงแต่เขา เรียก ว่าต่าง วางบน หลัง บรรทุก สิ่ง ของ
 ก็ ได้. แต่วัวตัว เมื่อนั้น เขาไม่ใคร่ จะใช้ การ หนัก

เขาเลี้ยงไว้ รั้ว แต่ น้ำ นม มัน ขายเป็น ของเขากินได้.
 วัวนั้นไม่กลัวแดด แดดร้อน จัด ๆ มันก็ไปได้, แต่
 ถ้าฝนตกมันไม่ชอบ, เพราะ มันแปลลัว กลัวเปียก.
 เนื้อ มันคนเรากินได้. หนังมันเขาใช้ ซึ่ง กดอง หรือ
 ทำเป็น เชือก ก็ได้. บาง ที่ เขาทำ เป็น หนัง ฟอกไว้
 สำหรับปู นั้งปู นอนแต่ทำเป็นหีบหรืออะไร ๆ ต่าง ๆ ก็ได้.
 กระตุก มัน เขา ทำ เป็น ต้มมีดต้ม ปากไก่ ก็ได้.
 ได้. เขามัน เขาใช้ทำ ต้ม มีด แดข้อมขั้วน หรือ
 กดเป็น ตลับ แดสิ่งอื่น ๆ ก็ได้. บาง ที่ เขาก็ ชัด
 ให้เลี้ยงไว้ ตู เล่น แด แว่น เลื้อ แว่น หมวก ก็ได้.
 ซนหุ มันนั้นเขาใช้ ทำเป็นพู่ กันสำหรับ เขียน รูปภาพแ

ตลอด ภาย ต่าง ๆ. เส้นเอ็น ของมัน ต่าง ๆ นั้นเขา
เขา ต้ม เชี่ยวให้เปื่อย จนเหนียวแล้ว หั่นเป็น แขนง ๆ
เขา เรียก ว่า ‘ กาว ’ เป็น ยาง สำหรับใช้ติด ผนัง
อะไร ๆ ก็ได้. แต่ใน การ อื่น ๆ ก็ ยัง เป็น ประ
โยชน์ แก่ เราจะใช้ได้ อีก มาก หลาย อย่าง น่ะ.

 พระ

พระ เป็น สัตว์ เชื่องคน เขาชอบ เคี้ยว แด ทำ คอก
ให้ อยู่. เวลา เข้าปด้อยให้ ไปเที่ยวหากิน, แดต้อง
มี คนรักษา อยู่ คนหนึ่ง, เวลาบ้ายก็ย้อนกลับเข้าคอก,
เอา ถั่ว ม้า แดเข้าปด้อยให้ กินเป็น อาหาร. กรรมตา

แพะ ย่อม กิน หญ้า ถั่ว ม้า, เข้าเปลือก, แต่ใบ
 ไม่ทุกพรรณ, ไม่เลือก. แพะนั้นฉันทาน คล้ายกัน
 กับวัว, กราฝืนไม่ได้. แต่ กราแตกทนได้. ธรรมดา
 แพะย่อมเป็น ดังนี้. ที่ มี คุณแก่ คนนั้น บาง ที่
 เขาผูก ลาก รถให้เจ๊ก ชี้, บางที่เขา ฝึกหัดให้เดิน
 ราบ ถึง; แต่ ผูก เครื่อง คล้าย กับ ม้าให้ ถึงชี้,
 แล้ว เจ้า ของ พาไป เดินว่า ขอ ทานได้อาหารแลอัฐีพืช,
 น้ำ นมก็กินได้. ครั้น เมื่อแพะตาย แล้ว ก็ ย่อม มีคุณ
 หลาย อย่าง; คือเขากระดูกเข้ายา ต่าง ๆ, หนึ่งนั้น
 ใช้ทำรองเท้า, ร่มนา, กดอง, เนื้อนั้นกินได้. โทษ
 แพะ นั้น ถ้าปล่อยไปไม่ มีคนรักษา ต่ มดแล้ว, มัก

ไป กินใบไม้ แด ดอกไม้ ที่ค้นเขาปลุกไ่ว้งาม ๆ ให้
 เสียวไป. ร่าง ภายของแพะนั้น คือมีเขา ๒ เขา, เท้า ๔
 เท้า; ที่ไม่ มีเขากี่มี, ที่ ๔ เขา ก็มีบ้าง, ถีดำ, แดง,
 ขาว, เหลือง, ต่าง ๆ. ที่ จะชี้ให้เห็นได้ ว่าเปนแพะนั้น
 คือ ฟังเสียงมัน ร้อง ก็ เหมือน มัน บอก ชื่อ ตัวเอง ว่า
 เบ๊าะ ๆ ! เสียง กล้า ฟัง เปน แพะ ๆ ! บ้างพอเข้าใจ.

ช้าง

หนูแดงเปนพี่หนูเล็ก; หนูแดงเวียนหนังสือ อยู่ใน
 ไร่ เวียน. หนูเล็ก ยังเด็กไม่ รู้จัก อะไร นึก. วัน
 หนึ่งหนูแดง กับ หนู เล็กไป ดู แห่เห็น ช้าง, หนู เล็ก

ไม่รู้จาก จึงถามพี่ว่า “มันคืออะไร?” หนูแดงก็บอก
 ว่า “นั่นเขาเรียก ว่า ช้าง.” ครั้น กลับ มา บ้าน หนู
 เล็กยังอยากรู้ เรื่อง ช้างต่อไป, จึงได้ถามหนูแดง;
 หนูแดง ก็ บอกให้สั้น ต่อไป นี้. หนู เล็ก ถามว่า
 “พี่ อา, ช้าง มันเป็นอย่างไหน?” หนูแดงตอบว่า
 “ช้าง นั้น หรือ ตัวมันโตกว่าสัตว์อื่น ๆ.” หนูเล็ก
 ถาม ว่า “มันอยู่ ที่ไหน?” หนูแดงตอบ ว่า “มัน
 อยู่ บ้าง แด เขา เตี้ยๆ ที่ บ้าน ก็ มี.” หนู เล็ก ถามว่า
 “มันกิน อะไร?” หนูแดง ตอบ ว่า “มัน กิน
 หญ้า แด ของ อื่น ๆ ได้บ้าง.” หนู เล็ก ถาม ว่า
 “ตัว มันโต อย่างนั้น มัน มีกิน มาก หรือ?” หนู

แดง ตอบ ว่า “ มัน ก็น กี่ พอ อิ่ม เहां นั้น.” หนู
 เด็ก ถาม ว่า “ ถ้าเรา เดิน เข้าไปใกล้ มัน; มัน
 กัด เราไหม ?” หนู แดง ตอบ ว่า “ มัน กัดไม่
 ได้, มัน ได้ แค่ แทะ.” หนู เด็กถาม ว่า “ มัน แทะ
 ด้วย อะไร ?” หนู แดงตอบ ว่า “ มัน แทะ ด้วย งา.”
 หนูเด็กถามว่า “ งา มัน อยู่ ที่ ไหน ?” หนู แดง
 ตอบ ว่า “ งา มัน งอกออก จาก ปาก ของ มัน สอง
 งามากด้วยนี่.” หนู เด็กถามว่า “ กระ นั้น ทำ
 ไม่เขาจึงเลี้ยง มัน ได้, มัน มี แทะ เขา ตาย หรือ?”
 หนูแดง ตอบ ว่า “ เจ้า ของเขาไม่ กัด มัน;
 เพราะ มัน รู้จัก เขา.” หนู เด็ก ถาม ว่า “ เขา

เลี้ยง มันนั้นเขา ต้อง บ้วน ใหญ่ บ้วน น้ำ มัน ไหม?”

หนู แดง ตอบ ว่า “เขาไม่ต้อง บ้วน มัน; เพราะ
มันกินเองได้.” หนูเล็ก ถาม ว่า “มือ มัน มี

เหมือน คน หรือ?” หนูแดงตอบ ว่า “มันไม่
มีมือ, แต่ มัน มี งวง.” หนูเล็ก ถาม ว่า

“งวง มัน จับเหยี่ยวได้เหมือน มือ คน หรือ?” หนู

แดง ตอบ ว่า “มันจับ กินได้.” หนูเล็กถาม ว่า

“มัน เดินได้ไหม?” หนูแดง ตอบ ว่า “มัน

เดินได้; เพราะ ตีน มัน มี ล้อ ตีน.” หนูเล็ก ถาม

ว่า “มันมี จมูกไหม?” หนู แดง ตอบ ว่า

“จมูก ของมัน มี อยู่ ปลายงวง.” หนูเล็กถามว่า

“ มันกินน้ำได้ หรือ? ” หนู แดง ตอบ ว่า “ มัน
 กินน้ำได้. ” หนู เล็กถาม ว่า “ มัน เอา อะไร
 ตัก กิน? ” หนู แดง ตอบ ว่า “ มันไม่ เอา อะไร
 ตัก กิน, แต่ มัน ดื่ม กิน ด้วย งวง มันได้. ” หนู เล็ก
 ถาม ว่า “ มัน หายใจ ได้ ไหม? ” หนู แดง ตอบ ว่า
 “ มัน หายใจ ได้. ” หนู เล็กถาม ว่า “ ทำไม มัน ดื่มน้ำ
 พลัง, หายใจ พลัง, มัน ไม่ สำลัก หรือ? ” หนู แดง
 ตอบ ว่า “ มัน ไม่ สำลัก, เพราะ เมื่อ มัน ดื่มน้ำ,
 มัน อัด หายใจ ได้. ” หนู เล็กถาม ว่า “ น้ำ เข้า ไป
 ใน จมูก, มัน ไม่ แสบ จมูก หรือ? ” หนู แดง
 ตอบ ว่า “ มัน ไม่ แสบ เพราะ มัน เคย ดื่ม. ” หนู เล็ก

ถามว่า “ทำไมมันจะก้มลงดื่มด้วยปากไม่ได้ หรือ?”

หนูแดงตอบว่า “มันก้มลงไม่ได้; เพราะ คอ มัน
สั้นแต่ ตัวมันสูง.” หนูเล็กถามว่า “ทำไมมันดื่มน้ำ

แตกลิ้นลงใน ท้องทาง จมูกได้ หรือ?” หนูแดง ตอบ

ว่า “ไม่ใช่ละ, มันดื่มด้วยวง แล้วมันพ่นลงในปาก
ของมัน; มันก็กลืนลงทางลำคอ.” หนู เล็กถามว่า

“คนใช้ มันได้ไหม?” หนูแดงตอบว่า “เขาใช้

มันได้” หนูเล็ก ถามว่า “ทำไมตัวมันใหญ่มัน

กลัวคน ด้วย หรือ?” หนูแดงตอบว่า “มัน กลัว

คน; เพราะ เจ้า ของเขาเอา ขอ เกาะ แ่ง หัว มัน;

มัน เจ็บมัน ๆ ก็ กลัว เขา” หนู เล็กถามว่า “มัน

“ถ้าคนเขาไม่ได้ หรือ?” หนูแดงตอบว่า “มันถ้า
คนเจ้าของไม่ได้; เพราะมันเข็ด ผีมือเขา”

หนูเต็กถามว่า “มันมีคุณอย่างไรบ้าง?” หนู
แดงตอบว่า “เราซื้อมันก็ได้, บรรทุกของให้
มันพาไปก็ได้”

ผีเสื้อ

ผีเสื้อ มี ปีก บินไปได้เหมือนนก, แต่ไม่ใช่พวก
นก. ผีเสื้อ นี้ นักปราชญ์ เขาจัดเป็นสัตว์แมลงมีปีก
บินได้ พวกหนึ่ง. ตัว ผีเสื้อมีหลายอย่าง คือตัวเล็ก
แต่ ตัวใหญ่, แลสีปีกก็ ต่าง กัน. ผีเสื้อเป็นสัตว์ประ
หลาด; คืออาการที่มันจะเกิดเป็น ผีเสื้อ นั้น ชอบ ฤดู;
เดิมที แม่ มันมีท้องแก่แล้วก็ เทียวบินไปไข่ ติดไว้ที่ใบ
ไม้ อ่อน ๆ พอถูกมันจะกินได้; ครั้นล่วงวันไป, ถึง

กำหนดแล้วก็ใช้ ออก เป็นตัว หนอน. (เขาเรียกว่าหัว
 แก้ว บ้าง) บางอย่าง ก็ เรียกว่า ตัว ตัวง, ที่เข
 กัดกินใบไม้ แดะเชื้อไม้ ที่ อ่อน ๆ. ครั้นตัวหนอนนั้นแก่
 ถ่วงลงไป, ก็สั่น เข้ ๆ, แล้วดอกควาบกลายเป็นผี
 เสือ มีปีกบินไปเที่ยวหากินตามชอบใจ. ผี เสือ ตัว
 มันแปลื่อง ๆ, แต่มันมี ๒ คืบ, ปีกมันดัดปีก; ใหญ่
 สอง ปีก, เด็ก สอง ปีก. แลหนวดมันมีสอง เส้น
 ย้อย ที่ข้างปาก มัน. ปากมันเป็น วงพับอยู่, เมื่อ
 มันยังกิน อะไรก็ แดะไม่ใคร่จะ เห็น; ถ้าเวตามันจะกิน
 อะไร, มันก็คดงวงเหยียด ออกสูบน้ำค่าง แดะของ
 เกสร ดอกไม้ กิน, แลปีกของมันใหญ่ เกินตัว มาก,

ไม่เหมือนปีกแมลง ปอ; แต่ปีกมันเป็นแผ่น บาง ๆ คล้าย กับผืน ผ้าที่ เขา ชีงเป็นใบเรือ. ตัวผีเสื้อแต่เดิมมันยังไม่มีปีกเป็นทัวแก้ว, มันจะไปไหนก็ต้องคลานไป; ครั้น เป็น ตัวผีเสื้อ มี ปีก แล้วไปไหนไม่ต้องคลาน บินได้ ไกล ๆ, เพราะ มี ปีก เป็น กำ ถึงเหมือนคนเราเป็นคนโง่ ไม่ มีความ รู้ สิ่งไรก็ต้องคลานอยู่เหมือนตัวแก้วที่ยังไม่ มีปีก ฉะนั้น. คนที่มีปัญญา วิชา ความรู้ นั้นจะทำอะไรก็ คงแคล้ว ควัง ตัว แก้ว ที่ออกปีกเป็นผีเสื้อแล้วบินไปได้คงแคล้วสบาย ดี.

ตัก กระแต

ตักกระแต ก็เป็นสัตว์ มีปีกชนิดหนึ่ง, แต่ ไม่
เหมือน นก; เขาไม่นับเข้าในพวกนก. เมื่อ มัน
จะเกิดนั้น มันไข่ ติดไว้ ตามใบไม้ ต่าง ๆ มีใบโศก
แกลใบ หญ้า เป็นต้น, แล้วก็ค่อยเป็นตัวขึ้นทีละน้อยๆ
จนเกิดเป็นตัว แลบินไปได้. หน้ามัน จุ่ม ๆ, ทา
มันใสเหมือนแก้ว, มี หนวดสองเส้นที่ ปากของมัน.
ปีก มัน มี สีปีก อยู่ ข้างละสองปีก; แต่ปีก นอกมัน
แข็งกว่าปีกใน, แลมีสี ต่าง ๆ; ปีกในมัน อ่อน
แลมันใหญ่กว่า ปีก นอกมีสี ขาว ๆ. ตัวมันยาวๆ,
ที่ ห้องเป็นปล้อง ๆ. มันมี ตีนหกตีน; ตีนหน้าสี่ตีน

เล็กกว่า ต้นหลังสองต้น. มัน กระโดด ได้ ไกล.
 ตั๊กกระแตนมี่ หายอย่างหาย ชนิด, มี ลี ต่าง ๆ
 กัน. บางชนิด ขยับ ปีก ดังได้ เหมือน เลี้ยง ร้อง;
 แด ตั๊กกระแตอีก ชนิด หนึ่ง เขาเรียก ว่า ตั๊ก กระแต
 ตำ เข้า; มัน ผิด กว่า ตั๊ก กระ แตน ธรรมดา.
 คอ มัน ยาว, ตาโต, ปีก ข้างในมัน แดง, ต้น หน้า
 งอ ๆ, แด แบน แบน จัก ๆ. ต้นหลังก็เหมือน ตั๊ก
 กระแต ธรรมดา. ถ้าจำ ต้น หลัง มัน เข้า ก็ ทำ หัว
 งอ ๆ. แด ตั๊กกระแตทั้งปวง นั้นมันกินหญ้า แด ใบ
 ไม่ เป็น อาหาร. แดสัตว์ ชนิดนี้ ผิดกว่าสัตว์ ทั้ง ปวง
 ด้วย มันไม่ มี รัง; มันเที่ยวจับอยู่ ตามต้นหญ้า แด

ต้นไม้ ที่เตี้ย ๆ. สัตว์ ชนิด นี้มักมีในฤดู ฝน ชุกชุม;
ถ้า ถึง ฤดู แล้งก็ หายไปไม่ว่า จะมี, แดมนั้น เป็น
สัตว์ชอบไฟ, ถ้าเห็นเขาจุดไฟมันก็ มักมา จับ อยู่ตาม
ตะเกียง; บางที ก็ บินไปถูกไฟ ทา;

ปลา

ปลาทั้งหลายนั้นธรรมชาติของมันเกิดเป็นไขก่อนแล้ว
จึง เป็น ตัว ปลา โดย มาก. บาง อย่าง ออก เป็น
ตัวที่เตี้ยก็ มี, เช่นปลาโตมาแลปลาคาวไฟเป็น ต้น.
ปลา อาศัยอยู่ใต้ใต้น้ำ อย่างเดียว, ไม่ อยู่
บนบกเหมือน สัตว์ อื่น ๆ; ถ้า จับ มาไว้บนบกไม่ช้า

มันก็ตาย. ปลา นั้น หนึ่ง ของ มัน มี เกิด บ้าง,
 ไม่มีเกิด บ้าง. ที่ไม่ มีเกิด นั้นที่ ตามตัว ของ มัน
 เปน เล็ก, แด เปน คาว ดัน กว่า ปลา ที่ มี เกิด.
 แต่ปลาเปนตัวไม่มีตีนเหมือน ตัวทั้งหลาย; มี แต่
 ครีบ หาง แด หู. เมื่อ เวลาจะไปเที่ยวก็ อาศัยรอย หู แด
 หางให้ โบก บัด พากวดย ไปใน น้ำ.

ปลานั้น ผิด กับตัวอื่น อีกอย่าง หนึ่ง ที่ มี เหยือก;
 ที่ เหยือกของมันนั้นสำหรับ หายใจได้ แทน จมูก. ปลา
 ชนิด หนึ่ง เรียกว่า ปลาตีน, ชอบขุดรูอาศัยอยู่ตาม
 ชายเลน, ในป่าไผ่ ๆ, เอา หู ต่างดินเดินไปเดินมา
 ได้ ตาม ชายเลน. ปลา ชนิด หนึ่งเขา ชอบ เลี้ยงไว้

ตุ๋น; เพราะรูปร่าง ของมันงาม, สีส่ สีเหลือง ๆ, ดำ ๆ,
 ทอง ๆ, ศัลย สี่เงินสี่ ทอง, เขาจึงเรียก ว่าปลาเงิน
 ปลา ทอง เขาเอามา เคียงใน ช่างแก้ว; ทั้ง ไว้ดู
 ในเรือน น้า ตุ๋น. ปลาบาง ชนิด กินได้แต่ไปไม่
 ได้ไกล, เขา เรียก ปลา กระเบน แด ปลา นก กระ
 จอก เปนต้น, แต่ มัน อยู่ น้ำเค็ม. ปลาทั้งหลายมัน
 กิน อาหาร ต่าง ๆ กัน; กินใบไม้ ผักหญ้า เปนอาหาร
 บ้าง.

ปลา เปน ประโยชน์ แก่เรามาก, ด้วยเรา ได้ กินเนื้อ
 ของมัน เปน อาหาร อยู่ เสมอ. เมื่อเล็ก ๆ ผู้ใหญ่
 เขาห้ามไม่ให้ เรา กินปลา มาก ๆ, เขา ว่า จะ

เปน ทาด อะโมย. เขา ห้าม เช่น นี้ เมื่อ เด็ก เรา ไม่
 ชอบใจเลย; เรา จำได้ เราเคย ร้องให้ ยาก กิน
 ปลาหลายหน. ครั้น ไตมาจึง เห็น ความ จริงเช่นเขา
 ว่า, เพราะได้ เห็น เด็ก เด็ก ๆ กินปลา มาก เปน
 ทาด อะโมย พง ไร หลาย คน.

 เข้า

เข้า เปนของเครื่องเลี้ยงให้กายเจริญ อยู่ได้. เรา
 ได้ เห็น เขา ปดุงไว้ในนา, ต้น มัน คล้าย ๆ ต้น
 หนุ่ย. มัน มี แต่หน้า ฝน หน้าแล้งไม่มี, ถึง มี ก็
 น้อยไม่มี มาก เหมือน หน้า ฝน. เวลา ที่ มันจะออกรวง

หรือ ออกพรรษา ว่า มี รวง, เขา เรียก กัน ว่า เข้ มี
 ทั้ง. ขณะนั้นเขาจึง ตัดเอาต้นเข้านั้น มา ทำ คั้น
 กรองเอาแต่น้ำ, แล้วเอา น้ำ ตาก แล้ง ลงต้มทำ เป็น
 ของ หวาน อย่าง หนึ่งเรียกกันว่า เข้ยาคุ. แล เวลา
 ที่เข้ เป็นเม็ดแก่ เปลือกนอกยัง เขียว อยู่, เขา เอา
 เม็ดเข้ มา ขั้ว แลทำให้เม็ดใน มัน แบน ๆ เขา เรียก
 กันว่า เข้ เม่า. แลเวลาที่ เข้ แก่เปลือก นอกที่ หุ้ม
 เม็ด นั้นเหลืองเขาจึง เกี่ยเอา มาทั้ง ต้น, แล้ว เขา
 นวดให้ เม็ด มันหลุดจากรวง, ลงทำให้ หมดต้น หมด
 รวง ดี แล้ว, เขา เอา เข้ เก็บไว้ใน บังใน ฉาง,
 แล ซื่อจ่ายขายไปตามความ ปรารถนาได้. ขณะ นั้น

เข้า นั้น ปรากฏ ชื่อ อีก อย่าง หนึ่ง, เรียกกันว่า เข้า
เปลือก, เช่น ที่ เรา ได้ เห็น อยู่ ใน บังใน ฉาง นั้น.

ทำไมเราจะไม่รู้จัก เข้า? เข้านั้น เดิม ที่มันมีเปลือก,
เขา เขา มาลี, มาท่า, มาฝัด, มาร่อน, ให้หมดเปลือก

นอก ที่ แล้ว, ยังเหลืออยู่แต่เม็ดใน; เม็ดในนั้น ขาว
บ้าง, แดง บ้าง, เพราะที่ ที่ เข้าเกิดนั้น ต่าง ๆ กัน.

เข้านั้น ถ้า เกิดใน นาสวนเม็ดในก็ขาว, ถ้า เกิดใน
นา เมือง เม็ดใน ก็แดง. เหตุ นั้น จึง มี ชื่อ เรียก

ต่าง ๆ กัน ว่าเข้า นาสวน บ้าง, เข้า นา เมือง บ้าง.
เมื่อเข้านั้นหมด เปลือก นอก ยังเหลือ แต่ เม็ดใน แล้ว,

เข้านั้นก็ได้ ชื่อ เรียกอีก อย่าง หนึ่งว่า เข้า สาร; ที่นั้น

ก็ใช้หุง ต้ม กินได้ ตาม ประสงค์. เข้าสารนั้นถ้าหุง
 เรียกว่าเข้า สุก ก็ ได้, เข้า สรวย ก็ ได้, เป็นสอง
 ชื่อ. ถ้าต้ม เรียกว่าเข้าต้ม. แล เข้า สารนั้นใช้ทำ
 ขนม แลของกิน อย่างอื่น ๆ ได้ อีก หลายอย่าง.
 บดให้ละเอียด ก็ กลาย เป็น แป้ง.

กล้วย

กล้วย ที่เรากิน เรา เห็นอยู่ เสมอ เป็น ต้นไม้ อย่าง
 หนึ่ง, เขาปลูกไว้ ตาม สวน แล ที่อื่นบ้าง. กล้วย
 หลาย ชนิด บางอย่าง ก็มีเม็ดบาง อย่าง ก็ไม่มี. เขา
 กำหนด เรียกชื่อ ต่าง ๆ, แลรูป กล้วย ก็ ผิด ๆ กัน.

สิ่งทั้งปวงของกัน กลัวใช้ การได้ มาก ดูไม่ ไคร่ จะ มี
 สิ่ง ที่ เสียด. เพราะฉนั้น คนชาวสวนเขา คิด จะ ทำ
 สวนแรกก่อสร้างขึ้น, จึงปลูกต้นกล้วยลงใน พื้น ที่
 สวนก่อน ต้นไม้ ทั้ง ปวง, เพราะกลัวให้ ผลเป็นประ
 โยชน์ ได้ เป็นกำลัง ที่จะ ทำ การ ต่อไป. กลัว น้ำ
 ว่าจะอย่างเดียวปลูก ลงไว้ แล้ว ก็ เป็น ประโยชน์ ได้ มาก
 นั้, ต้น กล้วย ที่ปลูกไว้ ยังไม่ทันจะออก เครือ เป็น
 ลูกก็มีประ โยชน์หลายอย่าง, ก็ ปลูก พอ ดัด ขึ้น
 ก็ได้ ใช้ ใบของมวนบุหรี์ สุม หรือ ห่อ สิ่งของ แะ เย็บ
 อะไร ๆ ก็ได้. ครั้น ต้น กล้วยแก่ ออกบถี ตกเครือ,
 บถีที่เหลืจากเป็น หวี เป็นลูก แล้ว ก็กินเป็นผัก เป็น กับ

เข้าก็ได้. กามตันดอกออกเป็นชั้น ๆ นั้น ดอก ออก
เป็นกาบ ๆ, จักหาก แท่งทำ เชือก ผูก อะไร ต่าง ๆ
ก็ได้. แขนในทันดล้วยเรียก ว่า หยวณ, ใช้เป็น ผัก
ได้เหมือนกันกับปลี, ชื่น ตัน ดล้วย มี ประโยชน์ แก่
คนเราอย่าง อธิบาย นี้. ส่วนตุกกดล้วยที่ เรากินยังมี
คุณประโยชน์ มาก นึก, เมื่อเรายัง เป็นเด็ก นั้นต้อง
กินเข้าสุกกับกดล้วย ก่อน, ครั้น ค่อยโตขึ้นแล้วจึง
กิน ของอื่น ๆ ถึงผู้ใหญ่ ก็เหมือนกัน, เวลากิน
เข้าแล้วไม่ มี ของอื่น ๆ มี แต่ กดล้วย, กินเป็น ของ
หวาน ก็ได้. เวลามา เจ็บไข้ ไม่ สบาย กิน ของอื่น
ไม่ได้ ต้องกินกดล้วยเอา, เพราะไม่เป็น ของ แสบ.

ถูกกัด้วย ที่ สุกงอมเขา ตากแห้ง เปน กัด้วย ตาก ก็ กิน
 อร่อย มาก, แด เปน สเบียงไปทางไกลสำหรับ เปน
 ของ ทวานได้ อย่าง หนึ่ง, ทนทานไมไคร จะเสีย.

ผ้า

ผ้าเปนของคบ เราต้องใช่นุ่งใช้ห่ม, เพราะคน
 เรา มี หนึ่งอ่อน บาง จะทนหนาวทน ร้อนไม่ได้, ทั้ง
 ยุงแตรวันก็จะกัดให้ ไล่ ความ ลำบาก ต่าง ๆ บรรดา
 สัตว์ที่ เท้าสองเท้า เทียวอยู่ บนบก เหมือน คนเราบาง
 อย่าง คือ ช้างแลควายเปนต้น, ย่อมมี หนึ่งหนา. บาง
 สัตว์ ก็มีขนมากถนุยวันไม่ขบกัดได้. แต่ คน เรา

แปลกกว่าสัตว์เหล่านั้นมาก, เพราะมีหนังที่อ่อนบาง,
 จนก็เสียดเย็บ ขึ้น อยู่ห่าง รวย กันไม่ บ้าง กัน ตัวได้
 เหมือน ลักว เหล่า นั้น, จึง ต้องใช้ ของ สิ่งโต สิ่ง
 หนึ่ง ปก ปีก. ถ้า เรา จะใช้ เสือ สาคใบไม้ ป่าอื่น,
 ร่างกายเนื้อหนัง ของเรา ก็ หนาไม่ ได้. ต้อง หา ของ
 ที่ อ่อน เบาพอ ให้เราทนได้. จึง คิด เขา ฉ้าย บ้าง
 เส้นไหม บ้าง, ขนสัตว์ บ้าง, มาทอทำเป็นผ้าที่เราได้
 ใช้กันอยู่ นี้, ผ้าจึง เป็น ของเหมือน หนึ่ง. แทนหนัง
 แดขนของเรา, สำหรับให้ เราได้ มีความ สบาย ทั้ง
 หน้า ร้อน หน้าหนาว แดกันอยู่ รันได้ ด้วย, ผ้าจึง เป็น
 ของ สำคัญ ซึ่ง คน เรา ต้อง หาไ้รย ด้วย อย่าง ๑.

สัตว์ทั้งปวงที่มีอยู่ในโลกนี้, ย่อมหาอาหารกินได้ เฉพาะแต่ของที่เกิดที่มีอยู่, หรือเป็นเองตามธรรมชาติ, ไม่ได้ชวนชวายก้อสร้าง ปลูกทำเหมือนคนเรา. เพราะเหตุ สัตว์ เหล่านั้น ไม่ มี มือ สำหรับ จะ จับ ถือ สิ่งของต่าง ๆ, ถึง บาง อย่าง ที่ มี มือ คือ ถึง เปน ต้น ก็ไม่มี ปัญญา ความ คิดอย่างคนเรา. คนเรา มี มือ สำหรับจับถือสิ่งของต่าง ๆ, แต่ มีทั้งปัญญาความ คิดด้วย. แต่ มือของเราใช้ ได้แต่ให้เป็น พนังงาน แต่การ จับถือ เท่านั้น, จะหยิบแกะเจาะแทง ของที่ แข็ง คือไม้ เปนต้น, หรือ สิ่งที่เหนียวเช่นบ้านปลาไหลนั้น

ไม่ได้, จึงต้องกินข้าว ด้วย บัญญาหาเหล็ก ซึ่ง เป็น
 ของแข็งมาทำเป็นมีดขึ้น สำหรับ จะได้กัดฟันผ่า
 เกรียก ของ ท่าง ๆ มีด เป็นเครื่องมือ สำหรับใช้
 ของ คนเรา, เมื่อเรา จะ ทำงานการ สิ่งใดเป็นต้นว่า
 ผ่าฟัน หรือ กัดไม้ ถาง ไม้ที่ รก, จะ ต้องใช้ มีด ฉะ
 ถาง ฟัน ผ่า จึงจะ สำเร็จ ประโยชน์ได้. มีด เป็นเครื่อง
 มือพิเศษของเราได้ อย่าง ๑ ให้เราได้ ใช้ฟันไม้ ใหญ่
 ที่ ขาดได้ ไม่ หนัก แรง, ด้วย อำนาจ น้ำหนัก แคม
 แลงบางลาด เท่า นั้น. มีดนี้ เขา ทำแต่ เหล็ก ที่มี น้ำ
 หนัก แด เนื้อเหนียวเนื้อ แข็ง, ถ้าสิ่งอื่นจะมีกำลัง แลง
 คมกล้า แด เนื้อ เหนียวมี น้ำ หนัก มาก เสมอ คล้าย กับ

เหล็กแล้ว, ก็ ย่อมจะ ทำ ใ้เป็น มีก็ได้.

หม้อ

ไก่อันกิน เข้า เบื่ออก แลเข้าถาวรที่ยังคืบอยู่, เพราะ
มันหุงไม่เป็น; แลเข้าตุกมันก็ชอบกิน, แต่ มันต้อง
อาไ้รอยเข้า ที่คน เรา หุง. กวาย มัน ชอบ กินใบไม้
แลพืชหญ้า ที่ คืบ, มันไม่ ชอบ กิน รุก, เพราะ
มัน ค้ม แง่งไม่ เป็น. เตื่อ มัน ชอบ กิน เนื้อ, แต่มัน
ชอบ กิน ทับ, เนื้อ ที่ ตุกมันก็ กินได้, แต่ มันไม่
มี หม้อจะ ค้มแก่งให้ รุกได้; แล มัน ค้มแก่ง ก็ไม่
เป็น ด้วย, เพราะ นิไ้ละไม่ เกบ. คน เรา ชอบ

กินเข้า, แต่ไม่ชอบ กิน ดิบ เหมือนไก่. เรา ชอบ
 กิน สุกเพราะ หุง เปน; แต่ เรามี บัญญา ทำหม้อหุง
 ให้เข้า สุกได้. ใบ ผัก ต่าง ๆ บาง อย่างเรา ก็
 ชอบ กิน, แต่ ไม่ค่อย ชอบ กินดิบเหมือน ควาย; เรา
 ชอบ กินที่ ต้ม แกลงให้สุกเสีย ก่อน ใดชมาก. เนื้อ เรา
 ก็ ชอบ กิน, แต่ไม่ชอบ กิน ดิบ เหมือน เสือ, ชอบ
 แต่ต้ม แกลงให้ สุก จึง กิน, ที่ ดิบ ถ้า เรา จะกินก็ได้,
 แต่ เรา เปนมนุษย์ ชอบ ความ สอาด แล รู้จัก จะ ทำให้
 อร่อยได้. เนื้อ ดิบ เหมือนคารไม่ชอบ กิน ต้อง ต้ม
 แกลงให้ สุก เสียก่อน จึงกินได้. เหตุฉะนั้น คน เราจึง
 ชอบ ใช้หม้อ สำหรับ หุง เข้า แต่ ต้มแกลง ผัก เนื้อให้ สุก.

ถ้าเราจะเอา กระบอกไม้ ฝึ่ มา หุง ต้ม แง่ ก็ สุก ได้,
 แต่ กระบอกไม้ ฝึ่ ไม่ ทนไฟได้เหมือน หม้อ. หม้อ
 นี้ เป็นของทนไฟแลทนน้ำ ไม่ไหม้ ไม่ ละลาย, แต่หม้อ
 ที่ ทำด้วยดิน นั้นมันทนได้ แต่ น้ำ กับไฟ, ถ้ากระเทป
 ของอะไร แขง ๆ ก็ มัก จะแตก. คนเราจึงคิดทำ
 หม้อด้วย ทองแดงทองเหลืองบ้าง, ด้วยหวังจะให้ มัน
 ทนน้ำทนไฟ แต่ไม่ให้ แทะง่าย ด้วย. แต่ถึง กระ
 นั้น ยัง ชอบใช้หม้อ ดิน ถิ่น อยู่ มาก, เพราะ หม้อ
 ดิน ราคา ถูก, แล หม้อ ทองแดง ทองเหลือง หม้อ
 เหล็ก, ใช้ ๆ ไป มัก จะ เกิด สนิม, ถ้า ไม่ หมั่น
 ขัด ก็ พาให้ รส เข้ม รส แง่ เสียไป.

ใคร ๆ เคย เห็นนก กระเจอกมันทำรังอยู่ ในเปลือก
มะพร้าว ที่ เขา แคว้น ไชยตามชาย คา เรือน บ้าง หรือไม่ว
เรา ได้ คิด ดูว่า ทำไมนกกระเจอกมัน จึงชอบ ทำ รัง อยู่
ถูกเปลือกมะพร้าว เช่นนั้น. เห็น จำเพาะ ถูก เปลือก
มะพร้าว นั้นมัน แต่ไม่ ให้ ถูก ตัวของมัน แต่ ถูก ของ
มัน ได้ อย่าง ๑. เมื่อฝนตก เปลือก มะพร้าวที่มันรัง
น้ำฝนไม่ ให้ เขี่ยก ตัว มัน แต่ ถูก ของมันอย่าง ๑. ถม
พืคดัก ที่ คิดเปลือกมะพร้าว มันไม่เข้า พา รัง ของ มัน
ปลิวไป อย่าง ๑. สัตว์ อื่น ๆ คือ งูเห่า แดงทุกแก
แบบ กัน. ที่ฝน ตัว ของมัน, เคยกัดเคยกินมัน. ก็

ก็ดปล่อย มะพร้าวที่กันรั้งของมัน อย่าง ๑. เพราะมัน
ใต้ ฟ้าไครย เปลือก มะพร้าว เป็น คุณ แก่ ตัว มัน อย่าง
นี้, มัน จึง ชอบทำรั้ง อยู่ใน ลูกเปลือก มะพร้าวที่คน
เขามักแขวนให้ มัน ไว้ตามชายคา เรือนเขา. ถ้าไม่มี
เปลือก มะพร้าว มัน ก็ ฟ้าไครย ช้องไม้ กระบอก แด
ชาย คา เข้าไป ทำรั้ง อยู่ในนั้น.

เมื่อคิดดู คนเราที่อยู่เรือน, ก็ เป็นทำนองเดียวกับ
นกกระชก อยู่รั้ง เปลือก มะพร้าว. เพราะ เราได้
ฟ้าไครย หลัง คาแดฝา เรือนของเรา บ้าง กัน, เวลา
แดด ออก แดด ก็ไม่ คุ้มตัว เรา. เวลา ฝนตก ฝนก็ไม่
เปียก ตัว เรา. เวลาอื่น นักเราก็ เปิด หน้าต่างให้ลม

มาถูก ตัว เรา. ถ้าหนาว นึก เราก็ ปิดหน้าต่าง เสีย
 ไม่ให้ลมเข้า. อึ้ง ถึงฝน ระตก แผ่น ดินระ ฉ่ำแฉะ
 เปน โคลน ตม, ถ้า เรา อยู่เดี่ยว บน เรือนเรา; เรา
 ก็ไม่ เบื่อ เบื่อ. เพราะเรา อยู่เดี่ยว บน พื้น เรือน
 ของ เรา, ตักว่านกที่ หนีฝนไปเที่ยวจับเรา อยู่ตามกิ่ง
 ไม้, เพราะนกได้แต่ จับ ยืน เขาอยู่, เราจะไม่
 นอนจะเดินจะยืน ก็ได้.

อีก ประการ ๑ คน เรา มักจะมี สิ่ง ต่าง ๆ
 สำหรับตัวเป็นต้นแต่ ที่ หลับ ที่ นอน หมอน มุ้ง, แล
 เครื่องใช้สอย ต่าง ๆ, ที่สุด จน เงิน ทอง ของที่มี
 ราค,

ก็ได้ เอาไปขาย เวลานั้น เป็น ที่ เก็บ สิ่ง ของ

เหล่านี้นี้ไว้, ให้ อยู่เป็น ที่ เป็น ทาง, จะต้องการ
สิ่งใด ก็ ให้ ได้ สิ่ง นั้น.

เรือนที่เรา แลเห็นอยู่ทุกวันนี้, เขาทำ ต่างกัน,
ทำ ด้วยไม้บ้าง, ก่อ ด้วย อิฐ โบก ปูนปูน ตึก บ้าง,
รูป ร่าง ต่าง ๆ กัน ใหญ่ บ้าง เล็ก บ้าง, บางแห่งก็
ทำงตงาม นึก หนา. แต่ ที่ จริง บรรดา เรือน ถึง จะ
ทำ ต่างกันอย่างไร ๆ, ก็ เพื่อ ประโยชน์ เป็น อย่าง
เดียว กัน ทั้ง นั้น

 เรือ

เรือแปน ของ สำคัญของคน เราอย่างหนึ่ง. ด้วย
 เหตุคน เรา เคย อยู่ แต่ บน บก; ถึง จะเดิน ก็
 ต้องเดิน บนบก. เมื่อ มี ชุระจะไปทางน้ำ บ้าง, ก็
 ว่ายน้ำไม่ทน. ดำ น้ำ ก็ ดำ ไม่ได้นาน. ถึงจะดำ

หรือ ว่า ย ไปได้, ผี ที่ เรา นุ่ง ห่ม อยู่ ก็ คง จะ
 เบียด. เพราะ ฉนั้น จึง ต้องใช้ เรือ, เพราะ มัน
 เปน ของ ถอย น้ำ. เรา คง นั่งใน นั้นไป ในทางน้ำ
 ได้ ไกล ๆ ตามความ ประสงค์ ของเรา, แต่ ทว่า
 เรือ ต้อง มี กำนั่ง ขึ้น ช่วย จึง จะ ถอยทวนน้ำหรือเลี้ยว
 ถัดไปทางไหน ๆ ได้ ตามใจ เจ้า ของ, คือ ต้อง
 ใช้ กำนั่ง คน หรือ ใช้ กำนั่ง ถม หรือ ใช้ กำนั่ง ใสน้ำ
 ร้อน. เรือ ที่ไป ด้วย กำนั่ง คน นั้น, คือ เรือ ที่ ต้อง
 พาย ต้องแจว ที่ กระเชียง แด ถ่อ ค้ำไป. เรือพายนั้น
 คนต้องเหนื่อยพัก หยุต ผ่อน แรง บ่อย ๆ เรือ แจว
 ไม่ เหนื่อย แรง มากเหมือน เรือ พาย, เพราะมี ทดัก

ขึ้น แจะหาไครย ผ่อน แรง เราได้; ถ้า นั่ง แจะ ต้อง
 หาย หน้า. ที่ กระเชียง ต้อง ทำ หลักให้ต่ำกว่าขึ้น
 แจะ, ใจทาง ทด ที่ กว้าง แจะ. ชาว ทด เขา มัก
 ใช้ ที่ กระเชียง ไผ่ มาก. เรือ ที่ใช้ถ่อ นั้น ต้องทำ
 เพราะ จะ ถ่อ คำไปได้ แต่ ใน คลองแลที่ น้ำ ขึ้น. เรือ
 ที่ใช้ กำถัง ถม นั้น, ช่วย ให้เบา แรง คนได้ มาก,
 เพราะ เขา คิด เอา ฝ้าย หรือใบ ถาน ถานให้ใหญ่, ซึ่ง
 ขึ้นไป แ้ว บน เสา เรือ, ผูก สายระยาง ชักไว้ คอย
 รับ ถม, พอ ถมพัดมา ก็ ห่อ หอบ ถม เข้าไว้, เรือ
 ก็ทานกำถังถมไม่ ไหว, ต้อง ถอย ถ่นไปโดย เร็ว
 ตาม กำถัง ถม, คน ก็ เปน แต่ คอยวาดหางเสือให้

เรือ เลี้ยววัด ไปตาม ถนน เท่านั้น. ฝึก อย่าง หนึ่ง
 เขาใช้ กำลังใจ น้ำให้ พัด จักร, คือ ต้ม ให้ เดือด
 ปลดอบ แรง ไช ลง ไป เน่า เครื่อง จักร ให้ หมุน คำ กัน
 ต่อ ๆ มา, จนมาถึงตัวจักร สำหรับ พู๊ย น้ำ แทนแรง
 แทน พาย นั้นให้ หมุนไป, กำลังจักร ที่ พักอยู่ใน น้ำ
 ก็พาให้ เรือ วิ่ง ทาง ไป, คน ก็ คอยแต่ ถือหางเสือ
 รับ น้ำ ภาด ทำยให้ เรือ นั้นไป ได้ตามใจ ของ ตน กับ
 คอย ต้ม น้ำ ให้ เดือด อยู่เสมอ, เรือไฟ ก็ จะไปได้
 ทั้ง กลาง วัน กลาง คืนไม่ ต้องหยุด อย่าง เรือ ที่ไปด้วย
 แรง คน.

รณ สำหรับ ชิบชี่กันอยู่ เถมอนั้น, ใครรู้จักหรือว่า
 ประหลาด อย่างไร? เรา จะ อธิบายให้เห็น ได้
 บ้าง เล็ก น้อย. รณ ประหลาด อยู่ ที่ มี ถ้ำ เบน ที่
 อาไศรย จึง กลิ้งไปได้เร็ว นึก, จะ ว่ารณ วิ่งไปด้วย
 แรงม้าดุตก จึง วิ่งไปได้ ที่ เติมนั้น ยังไม่ ได้. ม้า
 เบน แต่ แรง ที่ จะตก พา วิ่งไป เท่า นั้น. ถ้า ของ
 อย่าง อื่นใหญ่ โต แล หนัก เท่า กับ รณแต่ไม่มี ดูกถ้อ
 สำหรับกลิ้ง, เรา จะให้ ม้า ตกไป บ้าง เช่น อย่าง รณ,
 ม้า ก็ไม่อาจ ตกไปได้. ถึง แรงม้า จะไปได้ บ้าง
 ก็ หนัก เต็ม ถ้าตัว ม้า ไม่ เร็ว ว่องไว. เพราะ ฉะนั้น

จึงเห็นได้ว่า ล้อ สำหรับ ร่องรถของ หนักรันทำให้เบา
ขึ้นได้มาก หลาย ส่วน, เพราะ กง ล้อ รัชบ นชก
นั้น เป็น วงกลม, แล ช่อง ขุม กลางลูก ล้อนั้นเหล็ก
ແແณ เพลา พอส มศวรที่จะทาน กำลักรันได้, เวลา
ม้า ลาก รถไป กรอบ ล้อดี กัน ทั้ง อยู่บน แผ่นดิน น้อย
ไม่เต็ม หน้า, กระทบ แผ่น ดิน แต่ ละ น้อย ๆ
จึง พา ช่อง หนักให้เบา ขึ้นได้, เมื่อ ลูก ล้อ จะ ถึง
หมุน เร็ว เพียงไร, ก็ กระทบ เพลาແແณ ดิน ก็คง
กระทบ กัน นิด หนึ่ง ๆ เท่านั้น. ลูก ล้อ เป็นของ
กลมແล ช่อง ขุมกับ เพลา ก็ คงคอยแต่ จะหมุน อยู่,
จึง มี อำนาจ พยงของ หนักให้เบา ขึ้น, ม้า ก็เบา

แรง ตากไปไม่ หนัก เร็ว นึก, แม้ เรา จะ ต้องดูให้
เห็น จริง ว่า กง ล้อ รถกลมเดหมุน คล่อง เบา แรง ม้า,
ก็จะ ต้องให้รู้ได้' เราเอา ของ อื่น ๆ ที่ กลมเหมือน
ถูก ล้อ หรือ กลม รอบ ตัว, เหมือน ขอนไม้ ใหญ่ ๆ
แต่ ถูก ขึ้น แบน ตัน, ที่ จะแบกหามไปไม่ไหว, เรา
วาง ลง กับ แผ่นดินก็ไปถึงได้ สบาย ไม่ หนักแรง
เรา, ทำนองเดียวกับ ล้อรถ ที่ กลิ้งไป ฉนั้น.

กลาง วัน เราเห็น สิ่ง ทั้ง ปวงได้, กลางคืนเรา
 เห็นไม่ได้. จะว่า กลาง ค่ำ เราบอดหรือ? ตา
 ของ เรา ที่ไม่ บอด, แต่ตาเราเป็น ของ อาไฟรย แสง
 สว่าง มา แต่ อื่น. ที่กลางวันเราเห็นได้นั้น, เพราะ
 เราอาไฟรย แสง สว่าง มา แต่ ดวง อาทิตย์. ครั้น
 อาทิตย์ สิ้น แสง แล้วเป็น กลาง ค่ำ มีต น้ก, เรา ก็
 เห็น อะไร ไม่ ได้. แต่ เราไม่ ยอมให้มืดเพราะ
 เรา อยาก ดู อะไร อีก. เรา ดู กลาง วัน ยังไม่ พอ,
 เราอยาก ดูใน กลาง ค่ำ บ้าง; เรา จึง จุดไฟ ขึ้นให้
 สว่าง. เรา อาไฟรย แสงไฟ สว่าง แล้ว เรา ก็ เห็น

ชัดได้. แต่ไฟ นั้นเรา จะเข้าใจ ว่า มัน อยู่ ที่ ไหน
 เป็น อย่างไร ด้วย บัญญา เด็ก ยังไม่ ได้, เราเข้าใจ
 แต่ ว่า เป็น ของ เกิดขึ้นด้วย ร้อน, แต่ไฟ ก็ เป็น ของ
 ร้อน ด้วย. เรา เห็นไฟได้ แต่ที่ติดอยู่กับสิ่งต่าง ๆ,
 แลเห็นเปลวไฟลง ขึ้น แล คว้น พุ่ง ขึ้น แล สิ่ง อื่น ๆ
 ทั้งสิ้น, ถ้าไม่ มี สิ่งอื่น ๆ แล้ว เรา เห็น ไฟไม่ได้.
 เพราะ ที่ อยู่ ของ ไฟ ไม่เป็น ที่ ประจำ แลเห็น ได้ชัด
 เหมือน น้ำ. แต่ เข้าใจได้ว่า ไฟ อาศัยรอบ ธาตุ ซึ่ง
 มี อยู่ในหิน แลเหล็ก เป็น ต้น. เพราะเขาเอา เหล็กกับ
 ดิน มา ต่อย กันก็ เป็นประกายไฟได้. ยังธาตุอื่น ๆ
 ก็ คง จะ ทำให้ ไฟ เกิด ได้ อีก. เหมือน อย่าง ไหม

ชีตไฟ เรา ก็ แล เห็น อยู่. เห็นได้ ว่าไฟ เป็น ของ
 อาโศรย อยู่ใน ชาติ สิ่ง ทั้ง ปาง อยู่หลายอย่าง. ถ้า
 เราจะให้ มัน ตีต ขึ้น, เราต้องหา ของ แล ของ มี
 ชาติ ซึ่งไฟ ควรจะ เกิด ขึ้นได้, มาเป็นเชื้อพอ ให้
 มันตีตมันก็ตีตขึ้น. ไฟนี้เป็นของร้อนอาจจะ เผา
 สิ่ง ต่าง ๆ ให้ไหม้เป็นเท่าไปได้. แต่ของเปียก,
 มีน้ำเป็นต้น, มันก็อาจจะเผาให้ร้อน เดือด สุกได้.
 เพราะฉะนั้น จึง ต้อง อาโศรย ใช้ ไฟ สำหรับ หุงต้ม
 ทอด บั๊ง, ให้อาหารที่ เราจะกินให้สุก ด้วย, ไฟเป็น
 ของร้อนเราก็ รู้, แต่เราชอบใช้, เพราะเรา เป็น
 คน ชอบ กิน ของ สุก ๆ; ของดิบ ๆ เราไม่ชอบ.

ถ้าสัตว์ ที่ ชอบกิน ของ ดิบ ๆ มันไม่ต้องใช้ไฟก็ได้.
 แต่ไฟถึงจะมีคุณแก่เราที่ เราได้ ใช้ การ ต่าง ๆ ดัง
 ว่านี้, โทษก็มี มาก. เพราะถ้าไฟติด บ้านเรือน
 เข้า แล้ว, ก็ไหม้บ้าน หมด, จนเราไม่มีที่ จะ
 อาศัย, เราจึงรู้ว่าไฟ มีโทษเหมือน กัน เช่น นี้
 เราใช้ไฟ ก็ ต้องระวัง อย่า ปรมาท จึง จะ ดี.

น้ำ

น้ำ เป็นของ สำหรับ เลี้ยงชาว โลกให้ สดชื่น สบาย
 แต่ เป็น ~~ของ~~ ประจำ โลกไม่ รู้เสื่อม ดั้นไป. กรรมตา
 ของ น้ำ เป็น ๓ อย่าง; ถ้า อยู่ ปกติมัน เป็น ของ
 เหลว, ถ้า ถูก เย็น จัด กลาย เป็น ของ แข็ง,
 ถ้า ถูก ร้อน จัด กลาย เป็น ไอ ไป อย่าง ควัน. ที่ ว่า นี้

จะอธิบายให้เข้าใจ. ที่ น้ำในคลอง แด หนอง บ่อ
สระ เล็ก ๆ นั้น รู้จัก ไหล หมดไป. มิใช่จะสูญไปจาก
โลก. มัน ไหล ไป ด้วยมันหนึ่ง ร้อนแดด, แดด เมา
กล้า จืดก็ กลาย เป็นไอ, สม ฤดูใบไม้ผลิ ทยอยไป
สู่ อากาศ ที่ เย็น. เหมือนเราต้ม น้ำ ด้วยกาน้ำร้อน
จนเดือด เป็นไอ พุ่ง ขึ้น คล้ายควันไฟ, ออก ตาม
ฝาภา แด พวย กา, สมรับ ฤดูพายุพัดขึ้นไป อากาศ ที่
เย็นใน เข้ม ขน. น้ำในภาที่ ไหล ไป ฉุนโต, น้ำ
ที่ อยู่ ใน หนอง เป็น ต้น นั่นก็ คล้าย น้ำในภา นั้น นั้น.
ครั้น สมรับ ฤดูใบไม้ผลิ ขึ้นไป ถึง อากาศเย็น แล้ว, ไอ น้ำ
นั้น ก็ กลาย เป็น ก้อนแข็ง; ด้วยไอ อากาศเย็น

แด่ลมซัด รัตเข้าให้ เปน แท่ง. ครั้น กระทบ ด้วย
 อากาศ ลม ร้อน พัด จัด น้ำ ก็แตกเป็นฝอยฝน ตกลง มา
 เป็น น้ำ เหลว บาง ที่ แตก แล้ว ละลายไม่ ทัน,
 ตก ลง มา ทั้ง ก้อน เรี่ย ราบไป, เขา เบิกว่าถูกเห็บ
 เปน ก้อน ซึ่ง เย็น น้ำ, แต่ ตก ถึง พื้น ล้างแล้วถูก
 อากาศ ร้อน ก็ ละลายเหลวไป. น้ำใน ทะเล นั้น ถ้า
 ทะเล แห่งใด มีไฮดรอกซีนเนว จัดน้ำ ก็ แข็งมาก, ด้วย
 ไฮ หนา ^{น้ำ} น้ำ ก้าง แล ซ่อง ลม เย็น ลูบ รัตให้ งวด ไหว
 บาง ที่ เขา ทำเครื่องจักร ดูดลม ร้อน ที่ น้ำไป เสีย, ให้
 หมด เหลือ แต่ ลม เย็น, น้ำ ก็ แข็งเปกก้อน, เช่น
 น้ำ แข็ง ที่ เขา ข่ายเรา พา กัน ชอบซื้อ กิน นี้. น้ำ ที่

เหลว นั้นไหลไป สู่ ที่ ท่า เหมอ, เพราะ มัน ชาติไม่
 มี ยาง ยึด กันไว้. แต่ ความเหลว ของ น้ำ จะรับ
 ของเขาไว้ เมื่อง บน ใต้, ถ้าของหนัก น้ำ ทรงไว้
 ไม่ อยู่ได้, ของหนัก น้อยก็เห็นได้ว่า จะจม ลง
 ข้ำ, ถ้าของหนัก มากก็ จมลง ถึง พื้น เหนือ น้ำ
 เบน ของ ตะ เชือก ดินท อาจ จะ ซาบ เข้าไปใน เนื้อไม้
 ที่ ไม่มี ว่าง ใด; แล อาจจะ คับไฟ ให้ สิ้น
 ไป เพราะ ความ ตะเชือก. ความ ตะเชือก ของ น้ำ
 อาจจะ ทราบไป ได้ จัง อยู่, แต่ ทราบ ได้ ที่ ของ
 หยาบ เช่น กับ เนื้อ คนดิน สักว แล เนื้อ พืชไม้ต่าง ๆ
 ของ ที่ ตะเชือกเช่น แร่ ทั้งปวง มีเงินทองแปด ต้น นั้น,

น้ำไม่อาจจะทราบ เข้าไปใน เนื้อ ใต้. ถึง ว่า น้ำ
 เป็น ของเหลว ดู เหมือน เป็น ของ อื่น, แต่ที่ จริงน้ำ
 เป็น ของ แข็ง, เพราะถ้า ใส่ อะไรเข้าไป ให้เต็มอย่าให้
 ถังให้ ร่ว ได้แล้ว, ก็ ยาก ที่ จะทำให้ เล็ก เข้าได้.
 เขา เอาความ แข็ง ของ น้ำ มาใช้ เป็น แรงเครื่องจักร
 ของ ใต้ หน้ก ๆ มาก. อนึ่ง น้ำ เป็น ของเหลว ไส
 ผ่อง, ถ้า มี ของแข็ง คือ ดิน แล สี่ พืช ไม้ต่าง ๆ ที่
 แปร ไป ~~ตาม~~, แล น้ำ เป็น ของ "ไม่มี" ดิน, ต่อ ะคน
 ด้วย ดิน เข้มแน่น แล หอม น้ำ ก็ เป็น ของ มี ดิน ขึ้น. รส
 เดิม ของ น้ำ ก็ ไม่ มี, ถ้า ดิน แล พืช ไม้ต่าง ๆ เข้า
 ไป แซ่ทอง อยู่ แล้ว, น้ำ ก็ มี รส แปร ไป ตาม รส

ของ ดิน แด พืชไม้ ใต้ ถ้าแต่ โดย ถ้ำพัง น้ำแท้
 บริสุทธิ์แล้ว ก็ไม่มี สัตว์ ใด เจริญ อย่งไร เลย. น้ำ เปน
 ศัตรูกับ กับ ร้อน เพราะ เปน ของ เย็น, ถ้า ร้อน น้อย
 น้ำ มาก อาจะ ดับให้ หายได้. ถ้า ร้อน มาก กว่า
 น้ำ ๆ ดับไม่ ได้, ความ ร้อน อาจะ ขับ น้ำ ให้ หนี
 ไป เสีย. น้ำ นี้ เปน ของคน สัตว์ พืชไม้ต่าง ๆ ชอบ
 แด ต้อง อาศัย, เพราะ น้ำ เปน ของ เย็นได้ ถึง
 ให้ เปน อยู่ สด ชื่น สบาย; แด น้ำ ~~เป~~ ของต่างสิ่ง
 โสโครกให้ หมก จดได้, แด เปน ที่ อาศัยให้ เรา
 ไป ทาง เรือ โดย สดวก ได้ ด้วย.

แม่ น้ำ คำ คลอง

พื้น ดินที่เราได้ ทั้ง ถิ่นถ่านบ้านเรือนอยู่ นี้ เป็น ที่
 ถ่ม บ้าง ตอน อยู่ บ้าง, ไม่ เสมอ กันทั่วไป ทั้งนั้น.
 เพราะฉะนั้น พื้น ดิน จึงได้ เป็น ที่ น้ำ บ้าง, ที่ บก บ้าง.
 ถ้า พื้น ดิน จะไม่ เป็น ที่ ถ่ม ที่ ตอน, จะ เสมอ เป็น พื้น
 เดียว กัน, เวลา ฝน ตก ลง น้ำ ฝน ก็ จะ เบียด รุ่ม ไหล
 ชัก ท่วม ทั่ว กัน ไป ไป มี ที่ แห้ง เลย, คนเรา แล สัตว์
 ทั้งปวง ก็ จะ ไม่ มี ที่ อยู่ อาศัย รบ ลำบาก มาก นี่ หาก
 ว่า พื้น ดิน มี รูปร่าง ถ่ม ตอน อยู่ บ้าง, คนเรา แล สัตว์
 บก ทั้งปวง จึง ได้ มี ที่ อยู่ เป็น สุข ไม่ ต้อง เบียด น้ำ จม
 น้ำ. ถึง ฝน จะ ตก สัก เท่า ใด, น้ำ ก็ ไม่ ท่วม ถึง เรา.

เพราะ น้ำ เป็น ของ เทวดาใจไม่ชั่ง อยู่ บน ที่ ทอนใต้
 คง จะ ไหลไป ที่ ท่า ลุ่ม ลึก โดย ธรรมดา. น้ำ
 ใน ที่ ตอน ขาบซึมไหลไปหา ที่ ลุ่ม นั้น, ก็ ทำที่ลุ่ม
 ให้ เบียด ชุ่มเซาะ กัด ที่ ลุ่ม กว้างลึกออกไป เปน
 แม่ น้ำ เด็กใหญ่ไหล ลง ทะเล เปน ที่สุด. ด้วยแม่ น้ำ
 เจ้า พระยาที่ เราได้ ใช้น้ำกิน อาบ แล เปน ทางไป มา
 ของเราอยู่ทุก วันนี้, แม่ น้ำ นี้เดิม ก็ มีลำน้ำไหล
 มา แต่ที่ สูง คือภูเขา เปน ต้น, แต่ไหล กัดเซาะพื้น
 ดินที่ต่ำ ที่ ลุ่ม เปนช่องทางไป มา แม่ น้ำ แยกเป็นคว
 น้อย แลใหญ่ ไปหลาย ช่อง ทางนัก. เราได้ อาศัย
 น้ำ แม่ น้ำใหญ่ ก็ยัง หา พง ประโยชน์ ไม่, ยัง ต้อง

รุก ฟันดินที่ ตอนี่ ตุ่ม ให้ ตุ่ม ถึกเป็นลำคองเล็ก
 ใหญ่ แยก ต่ไป อีก, เพื่อ ประโยชน์ จะได้ ใช้น้ำ
 ให้ เพียง พอ กับ แม่ น้ำ แด คคองใหญ่ น้อย ที่ ปาง
 เปน ประโยชน์ แก่ คนเรา มากนัก, เพราะ คนเรา
 จะ ต้อง มี กิจธุระ ใช เวื่อ ไปทาง น้ำ บ้าง. ถ้า ไม่ มี แม่
 น้ำ หรือ ลำคอง แด้ว, ก็ จะ ไม่ ได้ ใช้น้ำ จะ ไป ใน
 ที่ ไต ๆ ก็ ไล่ เต้ เกลิน บก อย่าง เดียว. แม่ น้ำ ลำ
 คอง มี ทั่วย, ก็ ได้ ใช้น้ำ ทาง เวื่อ อีก สบาย มาก.

ลม เป็น สิ่ง สำคัญ อย่าง หนึ่ง. สำหรับ หอบ หุ่น
 ประคองให้ โลก ปรกติ อยู่ได้. ถ้า โลกไม่ มี ลม
 แล้ว ก็ ไม่ อาจ ทั้ง เย็น ได้. ลมจะว่า มีมา แต่ ที่ไหน
 ก็ ว่าไม่ ได้, เพราะ มี อยู่ ทั่ว ไป ไร้ยอดธา;
 เป็น สิ่งสำหรับ รักษา โลก อยู่ ทั่ว หนึ่ง แล จึงทั่วเรา
 ด้วย.

ลม คือ อากาศ ที่ สำหรับ มีอยู่ โลก แล เคียง ทั่ว
 เรา นี้, มี เป็นสองอย่าง; คือ ลมเย็น ที่สุด อย่าง
 หนึ่ง, หยาบ อย่าง หนึ่ง, หรือ จะ ว่า บาง อย่าง
 หนึ่ง, หนา อย่าง หนึ่ง ก็ได้. อากาศ สองอย่างนั้น

เราไม่ อาจ เห็น ใต้ ด้ว ใน ทา เรา. อากาศ ส่วน
 ตะเีต นั้น สำหรับ เติง ด้ว อยู่ ทั่ว ทุกแห่ง, แต่ คน
 เราไม่ อาจ ู้ได้ เพราะ ตะเีต มาก น้. แต่

อากาศ ที่ หยาบ หนา ทึบ เราพอ จะ ู้ได้ บ้าง; เมื่อมา
 กระทบ ทั่ว เราได้ ความเป็น เ็น ต้น. ความ ู้นี้ เราจะ
 อธิบาย พอ ให้ เข้าใจ ได้ บ้าง, เหมือน เรา จะ ออก
 ไป ยืน อยู่ ที่ กลางแจ้ง สว่าง, เรา ก็ นึก ได้ ว่า เ็น
 อยู่ เย ะ ไม้ มี ลม พัด, แต่ ที่ จริง นั้น อากาศ
 ตะเีต เติง ด้ว อยู่ ตาม ธรรมดา, ยัง ไม่ มี ความ
 กระเทือน ะไร เรา ก็ ยัง ไม่ ู้ ก็ ัก ด้ว ว่า ลม มี, ถ้า เรา
 ด้ว หรือ เติง ไหว ทั่ว ไป, อากาศ ก็ กระเทือน คุม กัน

หนา ทึบมากระทบ ตัว. เรา จึง รู้ ได้ ว่า ฅม มี, หรือ
 ไม่ ฉนั้น เรา ร้อน แสง ตะวัน; แล ทำการงาน เหล่น้อย
 เปน ต้น, เราเอา พัด มา กระพือให้ อากาศ ตะเยียด
 กระเทือน; อากาศ ก็ คุม กัน หนา ทึบ มี กำลัง หอบ
 ใส ความ ร้อนให้ บลิวไป จาก ตัวเรา, เรา ถูกความ
 เย็น ก็ รู้ ได้ ว่า ฅมมากระทบ ตัว เรา. แลข้อ ที่ ฅม เกิด
 ขึ้น เอง ตามฤดู บ้างใช่ ฤดู บ้างนั้น, เปน.พระท่าน ๆ
 อากาศ เย็น แล ร้อน ถูก กระทบ กัน แล กัน ชั่ว เสมอ.
 อากาศ อย่าง ตะเยียด กระทบ กระเทือน คุม กัน พัด ต้น
 ไม่ ไบไม่ ไหว เช่น ต้น, เรา จึง รู้ ได้ ว่า ฅม มี เพราะ
 อากาศ ไบ ไม่ ไหว แล พัด มา ถูก ตัวเรา ตาม ฤดู หนาว

ร้อน, หรือ ลม พัด หน้า เรา เล่น หวีว. บาง ที่ เกิด
 ขึ้น แรง กัด ำ จน ถึง พัด ต้นไม้ หัก ล้มไป, หรือ
 เกิด ขึ้นใน ที่ บางแห่ง พัด ลอบ ผงกลี ปลิว ขึ้นไป ไต่บน
 อากาศ. ความ อธิบาย นี้ เป็น ส่วนลมธรรมชาติภายนอก
 ตัว เรา. ส่วนใน ตัว เรา ก็ มี ลมประจำ รักษาอยู่ภายใน
 อีก เหมือน กัน. ถ้า ลมไม่มี รักษา อยู่ เราก็ต้อง
 ตาย. ลม ที่ มีใน ตัว เรา ะ รู้ ได้ ด้วยอาการหายใจ
 ตบ แวใจ ของ เรา ก็ เป็น ขึ้นด้วย กำลัง หัวใจสูบเลือด
 เต้น กระเดือย อยู่ เสมอ, ให้ เรา หายใจ ออก มา
 กระบวมๆ เรา ็ ู้ ได้, เหมือนลมพัดใบไม้ ไหวเป็น
 ต้น ฉนั้น. เพราะ ฉนั้น ผู้ มี ปัญญา เขา เห็น ว่า ลม

มี กำลังกล้าหาญทำใจไม่ตื่นไม่ใหญ่ ๆ ใจไหวได้,
 จึง คิด ทำ เรือ แล ทำใจเรือด้วย ผัว เป็น ต้น สำหรับรับ
 ถม, เพื่อประโยชน์ จะใช้ กำลัง ถมให้พาเรือ แล่น
 ไป. บาง ที่ใช้ กำลังถมดุด อัดให้ ชับ ดูก บั่นไปได้
 ดัง บั่น ถมเป็น ต้น ฉนั้น.

 ฉนั้น

คน เรา ต้อง ทำ บ้าน ทำ เรือนอยู่ ชาติไครย, ครั้น
 ทำ บ้าน เรือน เป็น ปกติ แล้ว, เราจะ เดินไปมาใน
 บ้าน เราอยู่ เสมอ, เราจะเดินไปตามพื้น ดินฝุ่นโคลน
 ก็ จะ เปื้อน, ถ้าเราจะเดินที่ พื้น หญา รก ๆ, ใบหญ้า

ก็ ระบาย คั้น น้ําก้, บาง ที่ หนาม จะ ยอก ตื่น เรา เจ็บ
 ปวด มาก, เรา จึง ต้อง ทำ ทางไว้สำหรับ เดิน,
 แต่ ถ้าพัง ทางเรา ถางไว้ เตียน ไม่มี หญ้า รก จำ เพาะ
 ที่ จะเติบโต มา เท่านั้น ก็ ยัง เดินลำบาก คยุ่ง คือเวลา
 หน้า แล้ง พื้นดิน แห้ง เรา ก็ จะ เดินได้ สบาย, ถ้าหน้า
 ฝนตก พื้นดิน เปียก ชุ่ม ก็ เป็น โศกณดินแฉะมักจะชวน
 ให้ ล้ม เดินไม่ สบาย. เพราะ ฉนั้น ทาง ที่ เราเดินนั้น
 จึง ควร ทำให้ เรียบ วัช, คือ ต้อง พูน ดินแถม่ออิฐ
 เป็น ต้น, แน่น หนา งดงามเรียก ว่า ถนนเรา ก็ เดิน
 สบาย ไม่ เสียน เปราะ อะไร. ถนน ที่ ทำ ขึ้น ไว้
 สำหรับ เดินใน บ้าน, แดทำไว้ ใน ที่ ต่าง ๆ นั้น, เป็น

เหมือน ชี๊ ทางให้เราเดินได้ ตรงแม่นยำจำ เพราะ ที่ ๆ
 เรา จะไป, ถ้า ไม่ ทำ ถนนไว้ แล้ว ก็ มัก จะหลงเถื่อน
 ไป เสีย. แต่ ถนน แบน หลัก ฐาน ที่ กำหนดได้
 อย่าง หนึ่ง, คือ คนเป็นญาติ พี่ น้องหรือ คนที่ รัก กัน
 จะอยู่ต่าง บ้านไกล กัน, ก็ อาจ กำหนดได้ว่า
 คนคน นั้น เป็น ญาติ พี่ น้อง ของเราอยู่ บ้าน ตำบลนั้น
 ถนน นั้น; แม้ ถนนไม่มี ไม่ ได้ ทำ ทางไว้ แล้ว,
 ก็ จะไม่มี อะไร กำหนด สัก เกตได้. อีก อย่าง หนึ่ง
 เรา จะ เดิน ไป ทาง ไกล เสมอ บาง คอ หลอม เป็น คัน,
 ถ้า ไม่ มี ทาง แล้ว จะต้องดีด ทิ้ง บุค บ่า รกตำบากนั้.
 เพราะ ฉนั้น ต้อง ทำ ทางไว้สำหรับ เดิน, เป็น

ประโยชน์ ไม่ ให้ หดงไป อย่าง หนึ่ง, เป็น ที่
 ฝัง เกศ กำหนด อย่าง หนึ่ง, แด เป่า ที่ จะ เดิน
 ได้ สบาย, ถึง จะ ชับ เกวียน แด รถ, ชับ มี เวี เต้น
 ก็ ได้.

พื้นดิน ที่ยัง บ้านเรือนเราอยู่ทั่วทุกชนนนั้น มีประโยชน์
 ทำบด ทาง กั้น หหลาย อย่าง. เพราะ พื้น ดินไม่ เป็น
 แต่ ที่ ปลุก บ้าน เรือน ส่วน เดียว เท่านั้น; แผ่น
 ดิน ที่ เราเห็น อยู่ เป็น นิติย ก็ ยัง มี แปลกกัน; คือ เขา
 ทำเป็น ที่ นาค สำหรับ ปลุก เข้า บ้าง, เป็นที่ สวนปลุก

คันไม้ คอก ผด บ้าง, ทำแปนไว้ ปลุก ผัก ต่าง ๆ
แปน คัน บ้าง, เหล่า นี้ จะ พรรณาให้ เห็น ประเภท
ต่าง กัน ของ พัน ที่ ไว้ พอให้ เข้าใจ

พัน ที่ สอน มี แปน หลาย อย่างหลาย ชนิด ส่วน
ที่เราเห็น ตามบ้านเรานี้, เขา ชุก ทำ แปน ร่อง คัน ๆ กัน
กับ แนว ที่ ปลุก คันไม้, เพื่อ ให้ น้ำ เดินเข้าไป ช้าง
อยู่ได้, แลได้ ใช้ น้ำ ไป ร่องรด ชาติคันไม้ ที่ ปลุก
ลงไว้ใน พัน สอนนั้น, เพราะพัน ดิน ดอน ที่ แห้งผาก
มาก นึก แต่ประสงค์ให้ รากไม้ ที่ ปลุก น้ำ เดิน แล
ไป สืบ น้ำใน ท้อง ร่อง; แล จะได้ ดิน ตาม ร่อง ร่อง
ชุ่ม เย็น อยู่ เปนนิคย์. ส่วนบางแห่ง พัน ที่ ชุ่มชื้นมาก

มี น้ำ ขาบ ชิม อยู่ใน แผ่นดิน เสมอ, ไม่ ต้อง ขุด พื้น
ดิน เป็นร่อง ๆ, ทำ แก่ พื้นดิน ให้ เรียบ ร้อยแล้วจะปลูก
ต้นไม้ อะไรลง ก็ งอก งาม ดีเหมือน กัน, เช่น แก่
ขุด บ่อ สระ ไว้ ใช้น้ำ บ้าง พอ สมควร. ส่วน เช่น นี้ มี
ที่ เมือง หลัง ส่วนแถมเมืองลับแล, เพราะพื้น ที่ ทั้ง ๒
เมือง นั้น ดี ดัง ว่า.

วิธี ที่ จะปลูก ต้นไม้ ลงในพื้น ส่วนนั้น เรา ต้อง
พื้นที่ ดิน ให้ ไปร่ง พุ ก่อนไม่ให้ ติบ แน่น, แล้วขุด
หลุมปลูก ต้นไม้ ภาย หลัง. บาง ที่ พื้น ดิน แล้ว ยัง
ต้อง ไถยเลนใน ท้อง ร่องสาต ทับ ข้าง บน อีก. ทำ
ดัง นี้ เพื่อ จะให้ ต้น ไม้ ทั้ง บวง เติบ รากงอก งาม ดี

แม้นไม้ ทำ ที่ ดิน ให้ โปรง, ปดุง ต้นไม้ ดัง ก็ ไม่ สู้
 จะ งาม. ถึงว่า แต่ง ดิน เช่น นั้น แล้ว ปดุง ต้นไม้ ไร่
 นาน ๆ, ภายหลัง ยัง ต้อง ขำ พวน ดิน ที่ โคน ต้น อื่น จึง
 จะ งอก งาม เร็ว. ถ้า ดิน ที่ ฝน แล้ว เช่น นั้น รส จืด
 ปดุง ต้นไม้ ไม่ ไคร งาม, ก็ ต้อง หา ดิน ที่ มี รส เค็ม
 หรือ ของ เหนียว เค็ม เป็น ต้น, มา เจือ ดง ที่ โคน ต้นไม้ อื่น
 บ้าง, เพื่อ จะ ให้ ต้นไม้ มี ตอก ผล งาม. แล ฝน ที่
 ที่ เขา ปดุง ผัก แด ถั่ว งา แด ปดุง ช้อย เปน ดิน, วิธี ทำ
 ที่ ก็ คล้าย กัน กับ ฝน, แล ตก แต่ เขา ปดุง ต้นไม้
 คราว ฝน ปี หนึ่ง ไม่ ได้ ปดุง ไม่ แรม ปี จึง เรียก ว่า เปน
 ไร่.

พื้น ที่ ทำ นานี้ แปร กว่า ที่ สวน, เพราะเขา
 ทำ จำเพาะ ปลูก ต้น เข้า ก่อ. บาง แห่ง เล็ก ปลูก
 เข้า แล้ว เขา ปลูก ต้น ถั่วเขียวแดง ก็ มี บ้าง. นามี
 หลาย ชนิด เรียก ว่า นาฟางลอยแด่ นา ลูกคั้น เปน ต้น.
 นา ฟางลอย นั้น เปน พื้น เตียนโล่งไป, เมื่อเขาจะ
 ปลูกต้นเข้า เขา หวดหญ้า ทำพื้น ที่ให้ เตียน, แล้ว
 คดาก ถาก ก็หญ้าไปกันไว้ เปนขอบ พอเป็นที่สังเกต ว่า
 นา อัน หนึ่ง ๆ, ครั้นเล็กปลูก เข้า แล้วคั้น หญ้าก็ถอน
 หายไป, จะปลูก ต้นเข้าใหม่ ก็ ต้อง ทำเช่น นั้น อีก.

นาลูกคั้นนั้นเขาขุดดินเข้าไว้เป็น ไร่ ๆ รอบตัว
 หังส ตำน, เพื่อจะขึง น้ำไว้ ให้ พอกันกับ ที่จะ แซ่ต้น

เข้า; แต่ไม่ให้น้ำไหลเข้าไปท่วม ต้น เข้า เหลือ
เกินนัก; แต่ เบน ที่ สังเกตขึ้น นา, ถึงจะเติมนา
แล้ว คน ก็ ยัง มี อยู่.

วิธีที่ จะ ปลูก ต้น เข้า ก็ ตามประเทศ; คือหว่าน
เมล็ด เข้า ลงใน นา บ้าง, เพราะ เมล็ด เข้า เบน ต้น
แล้ว จึงดำ ลงในนา บ้าง, ส่วนแต นา เบนประโชน
เบน อัน มาก, เพราะ สำหรับ ปลูกต้น ไม่ ดอกผล แต
ปลูก เข้า ที่ เรา กิน.

กระทรวง
ธรรมการ

ต้นไม้

ไม้ต่าง ๆ ซึ่ง เกิด อยู่เหนือ แผ่น ดินมี พืชแปลก
กัน, บางต้นไม้เป็นกอเป็นพุ่มต่ำ ๆ, บางอย่างก็เป็น
เครือเถาพาดพัน กัน, บาง อย่างเป็น ต้นไม้ โสภ
ก ชื่น เป็น ต้นเดี่ยว สูง ขึ้นไป. ต้นไม้เหล่านี้
เป็นที่ อาศัย ของ สัตว์ แล มนุษย์ โดย มาก. ส่วน
ที่ เป็น ที่ อาศัย ของ สัตว์ นั้น, ก็ ได้ อาศัย จับ
นอน แล ชุมนอนใต้ต้นเลื้อยให้ กัน แสง แดก แด ผน
หรือ อาศัย กิน ผล แล กินใบเป็น อาหาร, สำหรับ
เลี้ยง ชีวิต อยู่ ทุก ๆ หมู่ สัตว์สอง เท้า แล สัตว์ สี่ เท้า
ทั้ง ปวง. ส่วน ที่ มนุษย์ ได้ อาศัย นั้น: คือ

อาไศรย เป็น ที่ อยู่ แด อาไศรยผด ถินเป็น อาหาร, แด
 อาไศรย รส ถิน แก้ว โรค ต่าง ๆ ก็ ซึ่งได้ อาไศรย
 เป็น ที่ อยู่ ของมนุษย์ทั้ง ปวง นั้น, คือ มนุษย์เราอยู่
 ใน บ้าน เมืองต้อง อาไศรยใช้ไม้ ทำเป็นเย่า เรือในโรง
 สำหรับ เป็น ที่ อยู่หลับ นอนได้ ตาม ปราณ, แด
 ตั้ พันมา ทำ การงาน สำหรับ เลี้ยง ชีวิต; ก็ ทำเป็น
 เครื่องใช้ หรือ แดก เปลี่ยน ขายซื้อ กัน, สำหรับ
 ความ หา ถิน ต่าง ๆ เพราะ ฉนี้ จึง ว่า
 พืชไม้ ทั้ง ปวง ประโยชน์ แก่ มนุษย์ ตักว เป็น อัน
 มาก, ตัก แด ว่า เกิด หวัง ออก ซึ่ง เหนือ แผ่น ดิน
 แล้ว, คง เป็น คุณ เป็น ประโยชน์ แก่ มนุษย์

แต่สัตว์ ได้ อย่าง นึง ๆ, เว้น แต่ แปลก กัน ด้วย
 มี คุณ มาก กับ น้อย กว่า กัน; บาง สิ่ง ก็ ใช้ การ
 ได้ มาก, บาง สิ่ง ได้ อาศัย รัช มาก, บาง สิ่ง
 ได้ อาศัย ผล เป็น อาหาร ได้ มาก, โดย ที่ สุด
 อย่าง ทำ แม่ ไม้ นั้น ตาย แล้ว. เรา ก็ ได้ อาศัย ทำ
 ฟืน ได้, หรือ ใช้ ประกอบ การ งาน ได้ ต่าง ๆ.

เหล็ก

เหล็ก มี อยู่ในพื้น ดินทั่วไปหลายแห่งหลายตำบล
 เป็น ของ ธรรมชาติ อย่าง หนึ่ง. เพราะ คน เรา ได้
 อาศัยรย ทำ เป็นของใช้ การได้ต่าง ๆ, เป็นต้นว่ามีค
 ที่ เราเหลา ดึง สอเชื่อน หนึ่งมือ, ก็ต้องทำ ด้วยเหล็ก;
 หรือ เครื่อง มือ ทำ การ มี คน บ้างไม่มี คน บ้าง, แต่
 อาวุธ ทั้ง ปวง, ก็ ทำ ด้วย เหล็ก ถึงเครื่องจักร
 แล ลำ เื่อ กำปั่นใหญ่ ๆ เป็นต้นก็ ทำด้วยเหล็ก, เพื่อ
 ประโยชน์ จะ ให้ มี กำลัง แน่น หนา. เพราะ เหล็ก
 เป็น ทั้ง เหนียว ทั้ง แข็ง, ถึงจะกระทบกระเทือนอย่างไร
 ก็ ไม่ ใคร่ จะ หัก ทำลาย. เสีย แต่ มัก เป็น สนิม กัด

ผู้ พัง ไป บ้าง เท่า นั้น.

เหล็ก เป็น สอง ชนิด คือ เป็นชาติ เหล็กกล้า อย่าง
หนึ่ง, เหล็กอ่อน อย่าง หนึ่ง, เรา จะ รู้ ชาติ ของ
เหล็ก ที่ เหล็ก อ่อนนั้นก็อาจจะรู้ได้ ด้วย ธรรมดาเปลก
กัน อยู่; คือ เหล็กกล้า นั้น เมื่อ เรา เผาไฟ ที่ ของ
เครื่องใช้, ที่ ก็ อ่อน เหนียว เป็นไป ตามใจ เรา,
ถ้า เรา ยังไม่ ได้ชุบ น้ำ ชุบ, เหล็ก กล้า นั้นก็ยังอ่อน
อยู่ใช้การ อะไร ยังไม่ ได้, ต่อ ชุบ น้ำ ชุบแล้วเหล็ก
กล้า นั้น จึง จะ แข็งคมใช้การได้, เหล็กกล้า ผิด กว่า
เหล็ก อ่อน เพราะ ชุบ น้ำ แข็งคม ขึ้น, เหล็ก อ่อน
นั้น ชุบ น้ำ ไม่ ขึ้น คงอ่อน อยู่ อยู่ ตาม เดิม.

ส่วนเหล็ก ที่เขาหล่อทำรูป รี้วแด รูป อะไร ๆ นั้น,
ก็ คือ เหล็ก อ่อน นั้น เอง.

ลักษณะของ เหล็ก เป็น ธาตุ หยาบ อย่างหนึ่ง, แด
มี น้ำหนัก พอ สม ควร ไม่หนัก เหมือน เงินแดงทอง
เพราะ เหล็ก มี สนิม ที่ จะ ห้ามไม่ให้ เหล็กเป็นสนิมนั้น
ก็ ได้ บ้าง, แต่จะไม่ ให้ เป็น เลยทีเดียว นั้นไม่ได้
ด้วย เนื้อ ของ เหล็ก หยาบ มาก รับ วัสดุ อากาศ เร็วนัก
จึง เกิด สนิม. ถึง กระ นั้น คน ทุก ภาษาทุกประเทศ,
ก็ ต้อง ใช้ เหล็ก เป็น ประโยชน์ ทำ ของ เครื่องใช้ ได้
มาก.

นาฬิกา

นาฬิกาเป็น สิ่ง สำหรับเราได้กำหนดนับแบ่ง เวลา
วัน แล คืน, ให้ รู้ ว่าดวงอาทิตย์ขึ้นได้ เวลาตวงมา
ในวัน หนึ่ง เท่า นั้น โมง, เท่า นั้น นาที, เท่า นั้น วินาที.
นาฬิกา เขา คิด ทำ ด้วย วิธี ต่าง ๆ ก็ เพื่อจะ ใคร รู้
เวลา ทุ่ม โมง กำหนด ดวง อาทิตย์ แล พระ จันทร์ ซึ่ง
เดิน วัน หนึ่ง คืน หนึ่ง เช่น ว่า นี้.

เมื่อ ติม นั้น เขา คิด สิ่ง ที่ จะเป็น คะแนนนับเวลา,
เขา คิดเอา กระดาษ มะพร้าว มาทำเป็นจอกลอยลงในน้ำ,
เพราะ กระดาษ มะพร้าว เป็น ของเบาแล เล็กพอ สม ควร.
กระดาษ นั้น เขาเจาะ ช่องไว้ น้อย หนึ่ง พอ น้ำ ไหลได้ ที่

อยู่น้อย, ครั้น น้ำไหลเต็ม กะตา ก็ จมลง, ในชั่ววัน
 หนึ่ง จำเพาะให้ จมได้ แต่ สิบ สอง ทน, กะตาจม ลง
 ในชั้น น้ำ ที่ ลอยไว้ ทนหนึ่ง ทนหนึ่ง นั้น, ก็นับกัน ว่า
 โมง หนึ่ง โมงหนึ่ง; กะตา มะพร้าว สำหรับ สักเกต
 รู้ โมง ยาม ดัง อธิบาย นี้ เรียก ชื่อ ว่า นาฬิกา, เพราะ
 ใน ภาษา บาฬี เรียก มะพร้าวว่า นาฬิกาเระ, จึงสมมุติ
 ชื่อ นั้น มา เรียก เครื่อง สำหรับ วัด เวลา, นาฬิกา
 น้ำ นี้ ก็ รู้ โมงยามได้, แต่ ว่า ทุ เป็นความลำบากมาก,
 เพราะ คน เรา จะ ต้อง เป็น ชั่ว คอย ระวัง ทุ เสมอ ไม่
 ให้ขาดได้, ถ้าเผื่อไป นาฬิกา จม ลง เสีย นาน
 หรือ มี ใคร ทำให้ กระเทือน นาฬิกา จม เร็ว, เวลา ก็

คลาตไป ไม่ แน่ นอน ได้.

อีก อย่าง หนึ่งเขา ทำ วิธี วัด เสา แดง, คือ เขา
ทำ ด้วย แผ่น กระดาษ บัง เวียน ให้ กลม, หรือ เชี่ยน
วง กลม ไว้ ใน แผ่นกระดาษ, ชีต บัน ส่วน ไว้ สิบสอง
ชีต รอบ วงกลม แด บักไม้ สฎฐ์ กลาง, ออก ทั้ง กลาง
แจ้ง อาไศรย แสง แดง ส่ง ให้ เสา ไม้ ไป ตรง รอบ ชีต
แล้ว ก็ นับ ว่า โมง หนึ่ง ๆ ที่ คนเรา คิด ทำ นาฬิกา เสา
แดง สำหรับ ดู โมง เวลา ก็ ยัง เป็น ความ ลำบาก อยู่,
คือ เวลา มี แดง ก็ จะ รู้ ได้ เวลา มี ดิน น้ ไม้ มี แดง ก็ ไม่ รู้,
เวลา กลาง คืน หมด แสง แดง แล้วยุ่ เราก็ ไม่ รู้ เวลา เหมือน
กัน. เพราะ ฉนั้น เขา จึง คิด ทำ เครื่อง จักร ประกอบ

กัน เปน นาฬิกา สำหรับ ดู เวลา หุ่่ม โมง ใ้ ง่าย ดีกว่า
 สิ่งอื่น. นาฬิกาเครื่อง จักรไม้ ต้อง อาศัยรอย แดก
 แด ก่ำถึง น้ำ, จำ เพาะ หมุน เวียนไปได้เองด้วย แรง
 เหล็ก ตาน แด ก่ำถึง หนัก ถูก หุ่่ม ถ่วง บ้าง.

นาฬิกาเครื่อง จักร เปน ประโยชน์ เราได้ ู้ เวลา
 หุ่่ม โมง ทั้ง ถดถว้ วัน ถดถว้ คีนไม่ ถำบากนึก จะดู เมื่อ
 ไร ก็ ได้, เรา จะไป ที่ ไต ๆ ใ้ นาฬิกา เล็ก พกไป,
 นึก จะ ดู เวลา ก็ ดูได้, เพาะหน้า ถมบัต นาฬิกานั้น
 เขา ทำ รอย ชีต เปน ที่ สั้ เกท หุ่่ม โมง, เข้ม ที่ ทิต
 เนืองอยู่ กับ ตัวจักร ก็ คอย ชีไป ตามรอยชีตใ้ เรา ู้
 เวลาใ้ ง่าย.

ราคา หนังสือ แด่ เครื่องเก่า เรียบ

ชาว ใน กรม ศึกษาธิการ

ซึ่ง จำหน่าย ขาย ที่ เวน มาณูรี ของ กรม ศึกษาธิการ

ในพระบรมมหาราชวัง

คำ นมัสการ คุณานุคุณ	ราคาเล่มละ ๘ อัฐ
มูลบทบรรพกิจ	ราคาเล่มละ ๓๒ อัฐ
มูลไวยากรณีย์ วจีวิภาค	ราคาเล่มละ ๓๒ อัฐ
บาฬีไวยากรณีย์ อักษรวิธี ภาค ที่ ๑	ราคาเล่มละ ๒๐ อัฐ
บาฬีไวยากรณีย์ วจีวิภาค ๗ ที่ ๒	ราคาเล่มละ ๓ บาท
บาฬีไวยากรณีย์ ภาคที่สอง สมาส	ราคาเล่มละ ๕๐ อัฐ
บาฬีไวยากรณีย์ กัณฐิก	ราคาเล่มละ ๔๘ อัฐ
บาฬีไวยากรณีย์ ขาชาต	ราคาเล่มละ ๔๘ อัฐ
บาฬีไวยากรณีย์ กิตก	ราคาเล่มละ ๔๘ อัฐ
วิจิตร ชาฏก	ราคาเล่มละ ๓ บาท ๔๘ อัฐ
มูลปกรณ์ เล่ม ๑	ราคาเล่มละ ๓๒ อัฐ
มูลปกรณ์ เล่ม ๒	ราคาเล่มละ ๓ บาท
มูลปกรณ์ เล่ม ๓	ราคาเล่มละ ๓๒ อัฐ

วาทะนิพนธ์	เล่ม ใหญ่	ราคาเล่มละ	๑ บาท
วาทะนิพนธ์	เล่ม เล็ก	ราคาเล่มละ	๑๖ อัฐ
อักษร ประโยค	เล่ม ใหญ่	ราคาเล่มละ	๑ บาท
อักษร ประโยค	เล่ม เล็ก	ราคาเล่มละ	๑๖ อัฐ
สังโยค พินิจ แปล		ราคาเล่มละ	๑๖ อัฐ
โศภณ พินิจ	รวม ๓ เล่ม	ราคาเล่มละ	๓๒ อัฐ
พิศดารการันต์			
นิติสารสาธก	เล่ม ๑	รวม ๓ เล่ม	ราคาเล่มละ ๑ บาท
	๒		
ประทีประณำ พจนานุกรม		ราคาเล่มละ	๓๒ อัฐ
อักษุปกประณำ		ราคาเล่มละ	๑๖ อัฐ
แบบเรียน เรือ เต็ม ที่ ห้าง		ราคาเล่มละ	๕๖ อัฐ
วิชานำ รู้ ตัว ของ เรา เอง เต็ม ที่ ห้าง		ราคาเล่มละ	๓๒ อัฐ
พระราช พงษาวดาร ย่อ กรุงเก่า		ราคาเล่มละ	๑ บาท
เลข วิธี่ เล่ม ๑		ราคาเล่มละ	๑ บาท
เลข วิธี่ เล่ม ๒		ราคาเล่มละ	๑ บาท ๑๖ อัฐ
คำ รา เลข เล่ม ๒ เล่ม เล็ก		ราคาเล่มละ	๑๖ อัฐ
เลข เรียบ เรื่อ เล่ม ๑		ราคาเล่มละ	๑๒ อัฐ

แบบสอน อ่าน เรื่อง นักกระชอก

ราคาเล่มละ ๓๒ อัฐ

แบบได้ ประโยค หนึ่ง

ราคาเล่มละ ๑๖ อัฐ

คำแห่ง ราชการ ใน มหาต เล็ก

ราคาเล่มละ ๑๖ อัฐ

กฎ ที่ หนึ่ง

ราคาเล่มละ ๑๒ อัฐ

กฎ ที่ สอง

ราคาเล่มละ ๖ อัฐ

กฎ ที่ สอง เติม อังกฤช

ราคาเล่มละ ๑๘ อัฐ

ตำรา ภูมิศาสตร์ ตอน ที่ ๑

ราคาเล่มละ ๓๒ อัฐ

วิธี สมหาทาน เป็ญจะคัด

ราคาเล่มละ ๘ อัฐ

กัมมะภิตเตตตะกะธา กัณท์ ที่ ๑

ราคาเล่มละ ๑๒ อัฐ

อะคะติกะธา กัณท์ ที่ ๒

ราคาเล่มละ ๑๖ อัฐ

อะบายะมูฏะกะธา กัณท์ ที่ ๓

ราคาเล่มละ ๑๒ อัฐ

สัมมุโข ปก ดาย หลัง แห้ง

ราคาเล่มละ ๑๖ อัฐ

สัมมุโข ปก ดาย หลัง ชื้น

ราคาเล่มละ ๑๖ อัฐ

กระตาส สำหรับ ฉีก เขียน จดหมาย เล่ม เล็ก

ราคา ต่าง ๆ

ดิน สอ คีตา

ราคาแท่งละ ๓ อัฐ

ถ้า ผู้ใด จะ รับ หนังสือ แบบ เขียน ต่าง ๆ ไป จำหน่าย ขาย ให้
เป็น ประโยชน์ บ้าง แล้ว เสร็จ ภาย ภาย ของ กรม ศึกษาธิการ
จะ ลด ราคา ให้ ตาม สมควร

อนึ่ง ถ้า ท่านผู้ใด จะจ้าง ตัดพิมพ์หนังสือ เรื่อง หนึ่ง เรื่องใด
ก็ดี หรือ ตัดวิภูฏา ใบเสร็จต่าง ๆ หรือ ทำ ใบ ปก สมุด
หรือ สมุด ฝรั่ง อย่าง ใหญ่ อย่าง เล็ก ก็ ดี เวน ภาณูชี ของ กรม
ศึกษาธิการ จะ รับ ทำ ให้ แก่ ท่าน ราคา จะ เรียก โดย สมควร
ไม่ แพง นัก

เลขที่หนังสือ ^ม ๓๓๒.๔
๗

ห้องสมุดกระทรวงศึกษาธิการ

ผู้แต่ง ดักขะเทียร, กระทรวง
เรื่อง คัมภีร์ขณชาเนน ไชยเมตตภะ จอก

^ม
๓๓๒.๔
๗

